Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar
Intézményi Tudományos Diákköri Konferencia

Az Európai Unió által hozott szankciók hatásai Eurázsiára nézve az orosz-ukrán háború tekintetében

Készítette: Henez Botond
Intézmény: Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Kar: Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar
Szak: Államtudományi Osztatlan Szak IV.
Konzulens neve, beosztása: Dr. Petruska Ferenc alezredes
Neptun kód: J5OPHB

2023.

Tartalomjegyzék:

1. BEVEZETÉS **4**

1.1. Dolgozatom bemutatása és kutatási kérdéseim megfogalmazása 4

1.1.1. A forráshasználatról, módszertanról és témám aktualitásáról 4

1.1.2. Hipotéziseim tételes felsorolása 4

1.2. A feldolgozott témám általánosságban való ismertetése 5

1.2.1. A krími annexió és az orosz-ukrán háború története általánosságban 5

1.2.2. A gazdasági szankciók jellemzése és elkülönítése az embargóktól 6

1.2.3. Az orosz-ukrán konfliktus nemzetközi jogi vonatkozásairól 9

2. A SZANKCIÓK HATÁSAI EURÁZSIÁBAN **14**

2.1. Oroszország gazdasága a korlátozások tekintetében 14

2.1.2. A szankciócsomagok kronológiai és tartalmi ismertetése 14

2.1.3. A szankciók eltérősége alanyonként és iparáganként 17

2.1.4. Nemzetközi érdekek átrendeződése és az energiakérdés 20

2.2. A szankciók Európai Uniós és tagállami vonatkozása 26

2.2.1. A döntéshozatali folyamatok és a kormányközi politikai 26

2.2.2. Együttműködés és integráció a külpolitikán keresztül 30

2.3. Kitekintés esetleges globális problémákra és jövőbeli kérdésekre 34

2.3.1. A szankciók okozta lehetséges válságok és megoldásaik 34

2.3.2. Az Európai Unió és a NATO kapcsolatának forgatókönyvei 37

3. ÖSSZEGZÉS **40**

3.1. A kutatási kérdések elemzése és dolgozatom lezárása 40

3.1.1. A főbb részekben foglaltak újbóli kiemelése 40

3.1.2. Hipotéziseim megválaszolása a leírtak fényében 42

3.1.3. A konklúziók és saját gondolataim ismertetése 42

IRODALOMJEGYZÉK **43**

MELLÉKLETEK **51**

FÜGGELÉKEK **53**

1. BEVEZETÉS

1.1. Dolgozatom bemutatása és kutatási kérdéseim megfogalmazása

1.1.1. A forráshasználatról, módszertanról és témám aktualitásáról

A dolgozat kvalitatív kutatási módszertannal készült, főként külföldi szakirodalmak, cikkek és nemzetközi szervezetek dokumentumai alapján. Utóbbiakból statisztikai adatokat és felméréseket vettem át, melyeket grafikonok és táblázatok formájában illesztettem bele dolgozatomba. Mindezek mellett magyar nyelvű, hazai forrásokat is felhasználtam. Saját, önálló véleményemet az „Összegzés" rész alcímeiben fejtem ki, ezzel párhuzamosan pedig újból kiemelem a legfontosabb tartalmi elemeket.

A kutatási témámat fontosnak tartom, mivel eltérő kutatási területeket ötvöz, így például nemzetközi jogi, makroökonómiai, hadtudományi értelemben is szélesebb képet nyújt Oroszország helyzetének megértéséhez. Geopolitikai törekvéseit erősen befolyásolták az ellene hozott szankciók, az őt ért gazdasági hatások pedig a nemzetközi közösségben elfoglalt helyét látszanak elmozdítani. Ez valószínűsíthetően továbbra befolyásolja majd a globális és regionális stabilitást, illetve a politikai légkört Eurázsiában. Ebből fakadóan az Európai Unió szemszögéből is érdemes a témával foglalkozni. Növekvő tendencia az együttműködés növelése az EU tagállamok között, ami megnyitja az integráció és a hatalmi státusz megváltozásának kérdéskörét. A nacionalizmus, populizmus és a válságok sorozata jelentette hátráltató tényezőkre jelenthet megoldást a helyzet kihasználása.

Kérdés, hogy milyen hatékonyan használták ki az eddigi lehetőségeket és hogy milyen potenciállal bírnak még a jövőre nézve. Feltételezések szerint reformhoz vezethet a megkezdődött politikai folyamat. Ha ez igaz, akkor visszafordíthatatlanul csökkenhet az állami szuverenitás Európában, az USA befolyása pedig megszűnne a nyugati államokban. Ez a transzatlanti kapcsolatok újra rendeződését jelentené gazdasági, politikai és geopolitikai értelemben is.

1.1.2. Hipotéziseim tételes felsorolása

Első hipotézisem az, hogy az Európa Unió által, Oroszország ellen bevezetett szankciók nem érték el a várt gazdasági hatásokat. Második hipotézisem szerint az EU szankciókkal kapcsolatos, felgyorsult döntéshozatali folyamatok elindították az egységes külpolitika kialakulását. Harmadik hipotézisem az, hogy az orosz-ukrán háború kirobbanását követően végleges szakadás történt a nyugati államok és az Oroszországi Föderáció között, mind politikai, gazdasági és jogi értelemben. Ezekről dolgozatom végén fejtem ki álláspontomat. Az addig leírtak szerint fogom alátámasztani vagy cáfolni azokat.

1.2. A feldolgozott témám általánosságban való ismertetése

1.2.1. A krími annexió és az orosz-ukrán háború története általánosságban

Európa politikáját a függetlenedő államok válságai határozták meg a Szovjetunió felbomlását követően. Ciprus, Koszovó és Jugoszlávia kitűnő példa egy tényleges fegyveres szembenállás kialakulására. Ezek megoldása rengeteg erőforrást kötött le a nyugati államok részéről. Azon országok, melyek nem vettek részt a harcokban a keleti-blokk felbomlását követően, java részt egy integrációs folyamaton mentek végig. Ebben is döntő részben a már Európai Uniós tagállamok segédkeztek. Ez alatt az idő alatt az Oroszországi Föderáció lényegében elvesztette befolyását a kelet-európai régióban, azonban a mai napig próbálja éreztetni befolyásolási törekvéseit. Ez főként a Fekete-tenger és a Kaukázus térségére korlátozódik. Az elmúlt években az erre tett fokozatos kísérleteket figyelhetjük meg. Fontos kiemelni, hogy nem csak történeti vagy szimbolikus alapon törekszenek erre, de az említett területek geostratégiai jelentősége miatt is. A 2014-es eseményektől egészen napjainkig ezért folynak a csatározások.

A kiváltó ok valószínűsíthetően Ukrajna 2008-ban megkezdett tárgyalásai voltak a NATO tagságával kapcsolatban. A hadműveletet az egyes negatív behatások ellenére is hatalmas sikerként könyvelték el az oroszok részére, mivel kulcsfontosságú katonai létesítményeket szereztek meg, illetve Vlagyimir Putyin elnök népszerűsége is radikálisan nőtt. A történések arra ösztönözték a térség orosz kisebbségeit, hogy fellépve az ukrán kormány ellen, hasonló módon érjék el függetlenségüket. Tiltakozásokat és tüntetéseket szerveztek, amik rövid időn belül kormányzati épületek elfoglalásává eszkalálódott, majd a Donyeck, Harkov, Luhanszk megyei népköztársaságokat létrehozását eredményezték. Az orosz politikai elit ekkor még nyilvánosan támogatta Ukrajna föderalizálását, mivel ezzel jogi úton javíthatták volna az ottani orosz kisebbségek helyzetét.

Az Krími annexió megmutatta, hogy az addigi tárgyalások lényegében értelmüket vesztették. A nemzetközi kapcsolatok többnyire mérsékelten, de negatív irányba mozdultak Oroszországot illetően, míg az euroatlanti térségben általánosan romlott a politikai légkör. A megoldási fogatókönyvek, melyek szerint a NATO garantálja, hogy nem veszi be Ukrajnát a szövetségbe, illetve, hogy egy népszavazással döntsék el a Krím sorsát heves bírálatokat kapott. Mindkét alternatívát elutasította a nemzetközi közösség. Ennek oka, hogy nem csak államok, de nem kormányzati szervek, mint például a NATO, EU, EBESZ és ENSZ is részvevői bevonásra kerültek. Ők sem ismerték el a megszállás legitimitását, így már az akkori elemzések

is a konfliktus fokozódását valószínűsítették. Ezt a pillanatot tekintik annak a töréspontban, ami az Egyesült Államokat és az Európai Uniót motiválta a szerepvállalásra.[1]

1.2.2. A gazdasági szankciók jellemzése és elkülönítése az embargóktól

A szankciók a katonai erő, az anyagi befolyás és a diplomácia politika alternatíváit jelentik. Felhasználhatják őket önálló hatás elérésére, illetve a döntéshozatali folyamatok felerősítésére vagy éppen lassítására. A nemzetközi színtéren a mögöttük meghúzódó indokok és logika megértéséhez legfontosabb céljaik vizsgálata. Ez leggyakrabban a célország viselkedésének megváltoztatása, de lehet az önazonosítás és a közvélemény elvárásainak való megfelelés is. A különböző típusú szankciók eltérő módon érik el nekik szánt feladatukat. A megszüntetésükhöz elengedhetetlenek a teljesítendő követelések ismertetése. Ezeket reálisan és mérhetően meg kell határozni, illetve hivatalos úton is kell közölni. A szankciók különböző típusai közé értendő a kényszerítő, mely az állam politikai döntéshozatalát hivatott befolyásolni, a korlátozó, mely a cselekvőképességét csökkenti és a jelző szankció, amit egyfajta üzenetküldésre használnak.

Utóbbi a nagyhatalmak befolyásának bemutatására is alkalmazható. Alkalmazásuk nemzetbiztonsági, háborús, kormányzati és államigazgatási okokból történhet. Hatékonyságuk éppen ezért esetfüggő, de néhány általános jellemzőt meg lehet különböztetni. A legkiemelkedőbb, hogy demokráciákkal szemben eredményesebbek, mint más berendezkedésű államokkal.[2] Érdekes felvetés a politikai stabilitás és a gazdasági szankciók közötti összefüggés mérése. Nikolay Marinov ebből kiindulva veti fel annak a lehetőségét, hogy a korlátozások csökkentik egy adott kormányba vetett bizalmát a lakosságnak. Ezt történelmi példákkal is alátámasztja 1947-1999-ig munkáiban. Arra a következtetésre jut, hogy a szankciók ilyenfajta hatása a kereskedelmi kapcsolatok hiányával és a valuták elértéktelenedésével hasonlíthatóak össze. Ez többszörösen figyelhető meg demokráciák esetében, kormányzati instabilitás képében. Ezzel ellentétben a szankciók költsége vagy a nemzetközi intézmények bevonása kisebb hatással bír. Az autokratikus államokban a rendszerváltás előidézésében is meghatározó szerepe lehet egy korlátozó intézkedésnek.

A kimutatások alapján a gazdasági nyomás sok esetben sikeresen, erőalkalmazás hiányában is. Ezen feltételezés szerint a politika megváltoztatását kényszerítheti ki, de meg kell jegyezni, hogy maga a destabilizáló hatásai kétféleképpen következhet be. Az első lehetőség, hogy egy mérsékeltebb rezsim kerül hatalomra, a második pedig, hogy a szankciók feloldásának ellenében a politika átalakul, de megmarad az addigi politikai elit. Mindkét mechanizmus

[1] (Bebier, 2015)
[2] (Veebel és Markus, 2015)

működik.[3] Az Oroszország és Ukrajna közötti kezdeti politikai feszültségekre, majd a nyílt fegyveres konfliktus kirobbanására válaszul az euroatlanti államok célzott ágazati szankciókat vezettek be a hasonló nyomásgyakorlás elérése érdekében. A válaszlépésekkel együtt, mindkét szemben álló fél hatékony eszköznek tekinti a sajátját, így azok igazi eredményességét nehéz teljes mértékben megállapítani. Ennek egyik oka, hogy nem csak a nemzetközi közösségnek, de saját állampolgáraiknak is bizonyítaniuk kell a hatalmukat és befolyásukat.

Ennek legközvetlenebb formája a választópolgári magatartás megváltozása. Mindezek értelmében egy hiba beismerése vagy az objektív véleményalkotás súlyos következményekkel járhat akár belföldön is. Az utóbbi években a célzott vagy intelligens szankciókat részesítik előnyben, hogy a lehető legkisebb gazdasági nehézséget okozzák a lakosságnak, ellenben a célzott rezsim támogatóival. Népszerűvé váltak a harmadik fél tevékenységét korlátozó másodlagos szankciók is. Korábbi tanulmányok már vizsgálták hatásukat a kereskedelemre és a pénzügyi áramlásokra, valamint a vállalatok teljesítményére és az exportőr magatartásra. Hiányosak azonban a nemzetközi kapcsolatok, például a globális értékláncok és a banki kapcsolatok szerepét vizsgáló elemzések. Ezek mérséklő szerepe egyre meghatározóbb a kétoldalú, közvetlen külföldi befektetések áramlásában. Az eddigi eredmények tükrében a gazdasági szankciók nagyobb valószínűséggel lesznek sikeresek a közvetlen külföldi befektetések megszakításában, mint a mélyen integrálódott országokban.[4]

Az ukrajnai inváziót válaszul bevezetett intézkedések a hidegháború óta a legérdekesebb és legköltségesebb lépések a nyugati országok és az orosz államot illetően. Széleskörűségüknek, gyorsaságuknak és globális összehangoltságuknak köszönhetően évek óta nehezítik az orosz gazdaságot és pénzügyi szférát. A 2014-től fennálló szankciókról bevezetésképpen elmondható, hogy mérsékelt gazdasági visszaesést produkáltak, de jelentős változást nem indítottak el az orosz politikában. Ezt azért érdemes megemlíteni főleg az előzőek kapcsán, mivel rejtett cél lehetett (az Irán ellen 2005-ben bevezetett intézkedésekhez hasonlóan), hogy politikai rendszerváltást ösztönözzenek az orosz lakosságban. Egy alulról szerveződő átalakulást eddig még nem sikerült elérni, a tagállamok véleménye pedig meglehetősen eltér egymástól a sikerességet illetően. Az egyértelműen megállapítható, hogy az orosz mozgástér jelentősen korlátozva lett nemzetközi viszonylatban.

A pesszimistább álláspontok szerint az oroszok nemzetközi megbélyegzése még így sem volt kellő mértékű a világpolitikában, illetve, hogy képesek is voltak ellenállni a szankciók veszélyeinek. A kívánt hatékonyság hiányát ez esetben azzal indokolják, hogy a világos

[3] (Marinov, 2005)
[4] (Le és Bach, 2022)

kommunikáció sosem jött létre.[5] Ez nem azt jelenti, hogy teljesen értelmetlen a szankciók használata. Kína, Oroszország és az Egyesült Államok által a külpolitika eszközeként, egyre gyakoribb alkalmazását tapasztalhatjuk a célzott pénzügyi korlátozó intézkedéseknek. Ennek legfőbb indoka, hogy nem rendelkeznek az átfogó kereskedelmi embargók gazdaságra gyakorolt negatív hatásaival és a humanitárius aggodalmak is elenyészőek. Más szóval könyörületesebbek, mivel csak a kulcsfontosságú eliteket érintik, nem pedig a gazdaság egészét. Ebből fakadóan viszont kevesebb az esély is a politikai engedmények elérésére, mivel kevesebb költséget rónak a célgazdaságra és a lakosságra. Ez annak ellenére is igaz, hogy rövidebb időtartamuk kisebb mértékben ösztönzi a harmadik félként megjelenő szereplőket arra, hogy kilépjenek a szankciórendszerből. Nem szándékos, közvetett következményeik is lehetnek, mivel alternatív rendszerek és tartalékvaluták jelenhetnek meg a célgazdaságokban, amik alááshatják a globális pénzügyeket.[6]

A szankciók életbe léptetésével egyfajta fegyverkezési verseny indul el. A célország, hogy kikerülje őket, saját intézkedéseket kell, hogy bevezessen. Ennek lényeges eleme, hogy mindegyik fél igyekszik a lehető legjobban demonstrálni eltökéltségét. Az elsődleges korlátozások a bevezető országok szervezeteit és személyeit érintik a gazdasági kapcsolatteremtésben. A másodlagos szankciók a nem alkalmazó országok jogalanyaira vagy magánszemélyeire vonatkoznak. Az ő részükre meg lehet tiltani, hogy üzleteljenek a szankcionált országgal. Területen kívüli jellegéből fakadóan a másodlagos szankciók lényegében ellentmondásosak. A számos felmerülő probléma miatt eddig csak főként Irán, Észak-Korea és Venezuela ellen alkalmazhatóak általában. Oroszországgal szembeni szükségességük korlátozott, mivel a velük való fenyegetés önmagában visszatartja a nem alkalmazókat az oroszokkal való kapcsolattartástól.

Jelentős kivétel az előbbiekben leírtaktól a Kínai Népköztársaság esete, mivel valószínűtlen, hogy az Egyesült Államok vagy az Európai Unió fellépne kínai cégek ellen ilyen téren. Ez kihasználásra is kerül, mivel az orosz jegybank tartalékjainak jelentős része jüanban denominált erőforrásokat is magában foglal. A rubel romlása következtében az orosz tartalékok összetétele tovább tolódhatott a kínai jüan és a fizikai arany felé. Ezt kiegyensúlyozandó az, hogy a külföldi központi és kereskedelmi bankoknál vezetett számlákon, valamint külföldi valutában tartott értékpapír-készletek mozgatása nagymértékben lehetetlenné vált. A jelenlegi szankciók során a kormányok befagyasztották az Orosz Nemzeti Bank központi és kereskedelmi bankjaiknál vezetett számláit, valamint megakadályozták az értékpapírok értékesítését. Természetesen más

[5] (Veebel és Markus, 2015)
[6] (Drezner, 2015)

külföldi bevételi források továbbra is az orosz fél rendelkezésére állnak, amiket áruk és szolgáltatások beszerzésére használhatnak fel. Az energia- és egyéb nyersanyagexportnak köszönhetően nagy folyó fizetési mérlegtöbblet mutatkozik az Oroszországi Föderációban. Ez és a tény, hogy az oroszok haditárcát hoztak létre a 2022. évet megelőzően, növelik immunitásukat a nemzetközi korlátozásokkal és szankciókkal szemben. Felmerül az a lehetőség, hogy az Oroszországi Föderáció más eszközökkel is növeli védelmi kapacitását. Ezek lehetnek a kripto valuták és a kibertámadások.

Eddig nem jártak sikerrel azok a kezdeményezések, melyek teljesen kirekesztették volna az orosz ügyfeleket a kriptotőzsdékről, de ennek veszélye továbbra is fennáll. Ha ezek mellett nem találnak más bevételi forrásokat, akkor egyes becslések szerint belátható időn belül drasztikus válság állhat be az orosz gazdaságban. Ez a fajta elszigeteltség a jelenlegi szankciós stratégia magja.[7]

1.2.3. Az orosz-ukrán konfliktus nemzetközi jogi vonatkozásairól

Az orosz vezetés gyakran hivatkozik a nemzeti kisebbségek védelmére az Ukrajna elleni katonai beavatkozást illetően. Ezek az érvek a valóságtól messze állnak. Az elmúlt évtizedekben az asszimiláció és a nemzeti kisebbségek jogainak figyelmen kívül hagyása nem eredményezett valós megoldást semmilyen konfliktusban sem. Az európai politikának meg kell találnia az egyensúlyt a nemzetiségi közösségek jogainak védelme és a kontinens stabilitása között. Az orosz agresszió nem lehet elfogadható ürügy a nemzeti kisebbségek jogainak lerombolására.[8,9] Az ukrajnai beavatkozás jogilag úgy, mint az orosz kisebbség védelmére tett lépés, nem érvényes. Nincs bizonyíték arra, hogy előbbiek élete veszélyben lett volna és nem történt súlyos emberi jogi jogsértés sem. A meghívás alapján történő beavatkozás sem érvényes jogalapja a konfliktusnak, mivel bizonyos követelményeknek meg kell felelni ehhez.

Egyik ilyen kritérium, hogy megalapozottnak és valóban kifejezettnek kell lennie a segítségkérő kérelemnek, illetve azt előzetesen kell közölni, továbbá nem sértheti a nemzetközi jog imperatív normáit. A Viktor Fedorovics Janukovics általi beleegyezést illetően megkérdőjelezhető, hogy Ukrajnának tulajdonítható-e, mivel akkoriban nem rendelkezett az ország feletti ellenőrzéssel. Az állam területe feletti tényleges ellenőrzés hagyományos kritériuma ezzel nem teljesült. Ez egy szürke zónát nyit meg, ahol a legitimitással kapcsolatos normatív megfontolásokra hivatkoznak. Jogos érvelés lehet annak vizsgálata, hogy mikor

[7] (Cecchetti, Schoenholtz, Berner, 2022)
[8] (Tárnok, 2022)
[9] (Varga, 2022)

veszett el a tényleges ellenőrzés feltétele. A másik álláspont - miszerint, Janukovics volt ukrán elnök elvesztette legitimitását, így nem volt joga külföldi beavatkozást kérnie - , azonban reálisabb. A megbuktatását követően hatalomra került ideiglenes kormányt erősebbnek ítélték. Ezt és annak tényét figyelembe véve, mely szerint a krími beavatkozása nem az előző kormány helyreállítását célozta, hanem egyes területek elszakítását, nem rendelkezett semmilyen megalapozottsággal. Ukrán szemszögből nézve, a csatlakozásáról szóló népszavazás törvénytelen volt, mivel sértette a terület oszthatatlanságának elvét. Bár autonóm státusza lehetővé tette a helyi népszavazást, az állam területét érintő változtatásokhoz az ország egészében tartott népszavazásra lett volna szükség.

Nemzetközi viszonylatban továbbá nem felelt meg a tisztességes szavazásra vonatkozó nemzetközi normáknak, mivel nem volt garantálva a nyilvánosság és az ellenőrizhetőség. A szavazás menetét szabályozó törvény is hiányzott ezek értelmében. Mindezek figyelembevételével megállapítható, hogy maga a népszavazás nem sértette a nemzetközi jogot, de nem felelt meg a lebonyolítás feltételeinek. Ez az önrendelkezési jogra való hivatkozást is semmissé teszi. Ennek eredményeképpen a kötelező el nem ismerés doktrínája szerint az államok kötelesek elítélni a szóban forgó területek államiságát.[10] Meg kell említeni ezen kívül a terület erőszakos megszerzését tiltó elvet is. Ez és a nemzetközi jog oroszok általi újra értelmezése, destabilizálhatja az egyéni jogok védelmét, az államok területi integritásával egyetemben. Az Oroszországi intézkedések veszélyes precedenst teremtenek a világ más problémás régiói számára, ami akár a nemzetközi jogrendszerre is kihathat, lényegében csatlakozott a nagyhatalmak nemzetközi jogba történő beavatkozásába.

Ennek folyamán a jogi szabályokat a mindekori érdekekhez kötődően átértelmezik és újra fogalmazzák. Az erre adott válasz az USA részéről eddig hatástalan volt. Kritikusok szerint az Egyesült Államoknak és Európa országainak hamarabb kellett volna egy széles körű koalíciót létrehozni ahelyett, hogy pusztán a saját jogfelfogásukat próbálják hosszú időn keresztül érvényesíteni nemzetközileg.[11] Utóbbiakat magába foglalja a lawfare jelensége is, mivel egyik alfaja egyrészről az állami szuverenitást ássa alá, másrészről pedig a nemzetközi fórumokon teremt precedenst a hasonló intézkedésekhez, jogalapként.[12] A Krím megszállását követően éppen ezért mutatkozott meg a nemzetközi jog fontossága. Ha a kiszakadás sikeres, akkor mód nyílik annak elismerésére, tehát egy rendkívül bonyolult szituáció keletkezett, amit tovább nehezíthet a szemben álló felek eltérő jogértelmezése és a nemzetközi jogban tapasztalható

[10] (Marxsen, 2014)
[11] (Burke-White, 2014)
[12] (Anghie, 2009)

konszenzus hiánya. Ennek enyhítésére elengedhetetlen más aspektusból is megoldást keresni a konfliktusra.[13] A jogi elszámolhatóságot illető kétségek riasztóak lehetnek a jövőre nézve, A nemzetközi szerződések és megállapodások, az ENSZ Alapokmányának, a Budapesti Memorandumnak és egyéb jogforrásoknak a megsértése beláthatatlan következményekkel lehet.[14]

A 2014 februárjában történtek és azon év márciusában tartott helyi népszavazás jelentős mértékben szolgálta az orosz belpolitikát az akkori és a további követeléseik legitimálására. Más országokban és nemzetközi szervezetekben felvetődött a konfliktus jogi besorolását illető kérdés, mely szerint egy nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres konfliktusról beszélhetünk.[15] Mivel gyakran egymásnak ellentmondva mindkét álláspontot alátámasztották a felek, így fontos megemlíteni a tényleges ellenőrzés és az átfogó ellenőrzés tesztjét. Segítségükkel az vizsgálható, hogy részt vesz-e egy harmadik fél is a kormányerők vagy a lázadók (általában nem kormányzati erők) oldalán. Ha igen akkor nemzetközivé válik a konfliktus. A tényleges ellenőrzésnek elengedhetetlen eleme, hogy az adott állami szereplő koordinálja a katonai vagy félkatonai műveleteket. Ha ez fent áll, akkor megállapítható a jogsértés. Az előbbiekben említett második teszt pedig akkor teszi ezt lehetővé, ha a belépő fél ellenőriz egy csoportot, akár változó mértékben is.[16]

Mindezekre az után került sor, hogy bizonyítékokkal álltak elő az ukrán hatóságok azt illetően, hogy a Kelet-Ukrajnában harcoló szeparatistákat Oroszország átfogó ellenőrzés alatt tudja. A megszállás időpontjában még bizonyos szervezetek is máshogy látták a konfliktust jogilag. Erre példa a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága és a Human Rights Watch, amelyek nem nemzetközi fegyveres konfliktusnak nyilvánították, míg az Amnesty International nemzetközinek. Az uralkodó nézet a csaták fokozódó intenzitása és a felkelő csoportok szervezettsége miatt is külön fegyveres konfliktusoknak kategorizálta a Kelet-Ukrajnában zajlott összecsapásokat. Ennek köszönhetően lényegében orosz ellenőrzéstől mentes szakadárcsoportokról beszélhettünk akkoriban, annak ellenére, hogy nehéz kizárni az orosz befolyás meglétét. Kritikusok szerint egyik rendszerben sem volt elhelyezhető a krími annexió, így felvetették egy új teszt kidolgozásának szükségességét. Ez sikertelen volt, mivel a nemzetközi humanitárius jogból kiindulva nem alkalmazható a hibrid hadviselés fogalma a konfliktus leírására.[17] A nemzetközi állásponttal szembemenő érvek, amelyek egy jelenleg is

[13] (Feldbrugge, 2014)
[14] (Aladekomo, 2022)
[15] (O'Loughlin, Toal, Kolosov, 2017)
[16] (Ádány, Almási, Baller, 2009)
[17] (Szpak, 2017)

zajló hidegháborúról értekeznek elsősorban arra alapozzák álláspontjukat, hogy a nemzetközi jog nem tudott kellően gátat szabni az annexió bekövetkezésének, illetve az az előtti helyzet visszaállításra sem tudott megoldást felmutatni.

Ezzel gyakorlatilag megkérdőjelezik annak stabilitását és koherenciáját, illetve kétségbe vonják, hogy alkalmas-e a nagyhatalmak között felmerülő viták békés úton való rendezésére.[18] Ezzel párhuzamosan feltételezik, hogy az Amerikai Egyesült Államok és az Oroszországi Föderáció versengésében keresendő a konfliktus oka. Ezen érvelést főként a már 2014. előtt is tapasztalható kereskedelmi és piaci rivalizálásra alapozzák. Meg kell említeni a nemzetközi politika pragmatikus felfogását is, mivel a szankciók kapcsán eddig nem látott csoportosulások jöttek létre ilyen téren. Érdemes megemlíteni az újonnan belépni akaró országokat a BRICS csoportba, ami egy ellensúlyként szolgálhat az amerikai befolyás csökkentésére.[19] Ez nem jelent mást, mint hogy a gazdasági blokkpolitika felé történt egy erős elmozdulás. Az előző részben leírtak szerint ez is idézte elő a Krími inváziót a NATO tárgyalások mellett. Még lényegesebb, hogy mindez felveti annak a lehetőségét, hogy az új gazdasági jogviszonyok meghatározóbbak lettek a nemzetközi jogra nézve, mint eddig bármikor. Kiemelendőek a liberalizációs típusok megjelenése és a liberális államok modelljének témaköre.

Gyakorlati példákként említhetőek régiók balkanizálódása vagy iránizálása. Ukrajna helyzetét egy liberális internacionalizmustól való eltávolodásnak tekintik a szakértők, ami akár egy újfajta konfliktus kezdetét is jelentheti egy új típusú politizálás keretein belül. Ennek folyamán a politikailag és gazdaságilag lemarad országok polarizálódnak és egy erősebb félnek rendelik magukat alá. Az új hidegháború lehetőségét is hasonlóan értelmezik, de elsődlegesen jogi keretek között. Lényegének a nemzetközi fórumokon való szereplést tekintik, ami egyesesetekben már meglévő jogi intézmények kihasználásához vezethet. Más szóval politizálásnak is nevezhető nemzetközi szinten, ami a nemzetközi jog átformálásában is jelentős szerephez juthat.[20]

Az orosz-ukrán konfliktus az orosz gazdaságot sújtó szankciók kiterjedt sorozatához vezetett. Három fő terület különíthető el ezzel kapcsolatban. Az első a szankciók blokkolása, ami az orosz vezetők, azok közeli hozzátartozóik és az oligarchák befagyasztott vagyonát érinti. Másodikba a nagy orosz bankok elleni szankciók tartoznak, a tranzakciók és intézmények korlátozásával. Ezek az intézkedések jelentik a legnagyobb gátját a devizatartalékok felhasználásának. Harmadik a nemzetközi kereskedelmi ellenőrzések csoportja, ami korlátozza

[18] (Mollerson, 1998)
[19] (Trivedy és Khatun, 2023)
[20] (Mamlyuk, 2015)

az orosz hozzáférést a kritikus termékekhez. Az USA, Kanada, az EU és a G7-országok ennek keretében megtagadták Oroszország kedvezményes státuszát a vámok kapcsán. Emellett eljárási felülvizsgálatot, egyértelműbb megközelítést, belföldi ellenőrzéseket és átalakító eljárásokat kezdeményeztek. Ezekről együttesen elmondható, hogy az alkalmazó országoktól belföldi átalakulást követel és nem csak passzív szerepvállalást.

A szankciók ilyenfajta alkalmazása kiemeli a nemzetközi kapcsolatokban betöltött szerepüket, ugyanakkor rávilágít a velük kapcsolatos, átfogó jogi szabályozások hiányára is. Az ilyen szabályozásra irányuló felhívások nem új keletűek és a nemzetbiztonsági állam növekvő szerepe és a különböző biztonsági fenyegetések eddig is kiváltották őket. Mindez szkeptikus véleményeknek ad hangot, mivel érintik a nemzetközi jog jelenlegi intézményeit és ezek jelentős felülvizsgálatát eredményezné hosszútávon. Elmondható, hogy különböző narratívák és megközelítések versenyeznek egymással a gazdasági hadviselés irányításának rendszerén belül. Amelyik eredményesebbnek mutatkozik, a jövőben meghatározóbb szerephez juthat az államok közti viszonyok alakításában. Ez rámutat arra, hogy a nemzetközi szankciók jogi kerete inkább egy komplex, számos hazai intézményt magában foglaló felfogás, ami politikai berendezkedéstől és jogrendszerektől függ.[21]

A Third World Approaches to International Law (TWAIL) mozgalom is erre a jelenségre hívja fel a figyelmet. Elsőszámú feladatuk a nemzetközi jog tanulmányozására és annak hangsúlyozása, hogy a nyugati imperializmus szerepét csökkentsék a nemzetközi jog alakításában. Ez feltételezi, hogy jelenleg a nemzetközi jog is lehet az imperializmus eszköze. Fontos, hogy ennek megértéséhez túllépjünk a birodalom kulturális és faji perspektíváin, helyettük pedig azok anyagi alapjait vizsgáljuk. Remek példa erre az orosz és kínai felfogás közötti különbségekre is, mivel Kína nagyobb anyagi-gazdasági erővel rendelkezik jogi érvei alátámasztására, míg az orosz érveket gyakran a nyugati jogi hagyományok másolásának tekintik, viszonylagos gyengesége miatt. Oroszország történelmi kontextusa és politikai múltja azonban a nemzetközi jogi fogalmak sajátos adaptációjához és egyedi értelmezéséhez vezet. Az orosz-ukrán háború folyamán is a humanitárius beavatkozást és az önvédelmet kombinálja, hogy igazolja akcióit, amelyek gyakran a hazai és a nemzetközi közönségnek egyaránt szólnak.

Ennek sikeressége abban mutatkozhat meg, hogy milyen hatással van a nemzetközi jognak, mint a politika nyelvének mindennapi működésére, nem feltétlen doktrinális értelemben. Kitűnő példa ennek bemutatására ellenfele, Ukrajna uniós tagságra való törekvése, ami remekül illusztrálja az európai értékekhez való igazodást és az európai határok védelmét.[22] A szankciók

[21] (Chachko és Heath, 2022)
[22] (Kotova és Tzouvala, 2022.)

a nemzetközi jog szemszögéből ugyan így idomulnak bizonyos felfogásokhoz. A nemzetközi béke és biztonság fenntartásában betöltött szerepükre összpontosítva leírható, hogy előbbiekre építve kell bevezetni őket. Kérdéses azonban, hogy egyes aktorok ezt egy rájuk kényszerített intézkedésnek foghatják fel. Ez esetben az általános elvek, törvények, valamint az emberi jogi és humanitárius elvek nem érvényesülnek kellő súllyal bennük. Ennek következtében pedig lehetséges, hogy szimpla politikai eszközökké válnak.[23]

2. A SZANKCIÓK HATÁSAI EURÁZSIÁBAN

2.1. Oroszország gazdasága a korlátozások tekintetében

2.1.2. A szankciócsomagok kronológiai és tartalmi ismertetése

Az Európai Unió határozottan elítéli az orosz inváziót. Ennek a nemzetközi fórumokon is hangot ad, illetve intézkedésekkel is kifejezi álláspontját. Az Európai Tanács és az Európai Unió Tanácsa 2022 februárja óta rendszeresen ülésezik, hogy különböző szempontokból megvitassa az ukrajnai helyzetet. Már többször is követelték, hogy az Oroszországi Föderáció azonnal hagyjon fel a katonai tevékenységével, feltétel nélkül vonja ki minden haderejét és katonai felszerelését, illetve tartsa tiszteletben Ukrajna területi integritását. Ezzel párhuzamosan jelentősen kibővítette a már meglévő szankciókat. Számos személy és szervezet ellen korlátozó intézkedések kerültek bevezetésre. A partnerekkel és szövetségesekkel, például az ENSZ-szel, az EBESZ-szel, a NATO-val és a G7-ekkel való együttműködés folyamatos. Az Európai Tanács következetesen elítélte Oroszországot, a civilek és a polgári infrastruktúra elleni válogatás nélküli támadásai miatt. Céljuk, hogy aláássák az orosz gazdaság alapjait, korlátozzák a kritikus technológiákhoz és a piacokhoz való hozzáférést. Mindezzel jelentősen akadályoznák az oroszok hadviselési képességeit. Fehéroroszországot és később Iránt is szankciókkal sújtották az ukrajnai invázióban való részvétele miatt.

A gazdasági hadviselés fejlődésével a szankciók egyre hatékonyabbak a célországokkal szemben. Ezek általánosan kilenc elemből tevődnek össze, amik a következők: a kiváltó ok, a célok, a megszüntetéshez szükséges feltételek, maga a konkrét intézkedés, a részvétel, az elkötelezettség, esetleges ellenintézkedések, az azokkal járó elkötelezettség, azok hatékonysága és végül az elért hatások. Elmondható, hogy az orosz gazdaság rendkívül rugalmas. Mivel képes önellátó lenni, így felmerül a kérdés, hogy mennyire lehet hatékony egy ellene irányuló szankciós politika.[24] Ezzel kapcsolatosan az Európai Unióban az elmúlt években politikai és ideológiai viták alakultak ki. Ezekben gyakran Magyarország és Lengyelország volt a két

[23] (Sajjad és Hamid, 2016)
[24] (Davis 2016)

véglet. Ez is jól, mutatja, hogy az uniós tagállamok és intézmények összefoghatnak a bajban, azonban a tapasztalatok alapján nem biztos, hogy a háborús válság automatikusan lezárja az EU-t megosztó politikai vitákat. Az ideológiai megosztottság és politikai csatározások továbbra is fennállhatnak. Fontos lenne, hogy az uniós politikusok a pragmatizmust helyezzék előtérbe, és a belső egység fenntartására koncentráljanak.[25] A másik oldalon külső problémák is megosztják az Unió működését. Mind Oroszország, mind Ukrajna jelentős szerepet játszik a globális nyersanyagexportban. Ebből adódóan különböző érdekcsoportok is belépnek a döntéshozatali menetben mind tagállami mind uniós szinten, akiknek igényeit ki kell elégíteni. Ha ezt hosszú távon szeretnék fenntartani, akkor elengedhetetlen az orosz-uniós-ukrán háromszög összetett dinamikáját vizsgálni.[26] Ezt a háború kirobbanása óta életbe léptetett intézkedések jellemzésével lehet megkezdeni. A következőkben ezeket ismertetem kronologikus sorrendben.

Az első szankciós csomagban (2022. február 23.) egyéni szankciókat vezetettek be az orosz Duma azon tagjai ellen, akik megszavazták a Donyecki és Luhanszki terület nem kormányzati ellenőrzés alatt álló területei függetlenségének elismerését. Magukra a területekre gazdasági korlátozásokat vezettek be. Mindezen túl az Oroszországi Föderáció hozzáférését is korlátozták az EU tőke- és pénzügyi piacaihoz. A második csomag (2022. február 25.) szintén egyéni intézkedéseket vezetett be. Az érintettek között volt többek között Vlagyimir Putyin, Szergej Lavrov, az orosz Állami Duma és a Nemzetbiztonsági Tanács tagjai. A pénzügyi, energia-, közlekedési és technológiai ágazatokat érintő gazdasági szankciókat kibővítették és felfüggesztették az orosz diplomaták, tisztviselők és üzletemberek vízumkönnyítési rendelkezéseit.

A harmadik (2022. február 28. és március 2.) lezárta az EU légterét minden orosz repülőgép előtt, illetve megtiltotta a tranzakciókat az orosz központi bankkal. Utóbbit nem közvetlenül mondták ki, hanem a SWIFT-tilalmat elrendelve, közvetetten érték el. Ezen kívül tiltottá vált az euróban denominált bankjegyek Oroszországba történő szállítása. Ez a csomag kiemelten érintette az orosz médiát, mivel felfüggesztette a Russia Today és a Szputnyik állami tulajdonú csatornák sugárzását az Európai Unión belül. A Fehéroroszországgal szembeni szankciók 2022. március 9-én léptek életbe. Ezekben három fehérorosz bankot zártak ki a SWIFT rendszerből, továbbá megtiltották a tranzakciókat a Belarusz Központi Bankkal. A következő szankciók 2022. március 15-én kerültek elfogadásra. Ez volt a negyedik csoportjuk és egyénileg érintette Roman Abramovicsot, German Khant és több más oligarchát. Korlátozva lettek a

[25] (Gát, 2022)
[26] (Mbah és Wasum, 2022.)

hitelminősítési szolgáltatások orosz személyek és szervezetek számára, illetve a tranzakciók orosz állami tulajdonú vállalatokkal. Megtiltották továbbá az új beruházásokat az orosz energiaágazatba és a luxuscikkek kivitelét. Ezzel egy időben az vas és acél Oroszországba történő beszállítása is szankcionálva lett. Az ötödik szankciócsomagban (2022. április 8.) már a szilárd fosszilis tüzelőanyagok, a fa, a cement, a repülőgép-üzemanyagok, a tenger gyümölcsei és a szeszes italok behozatalát tiltották meg, az orosz és fehérorosz fuvarozók belépésével együtt.

Ezen kívül pedig az Európai Uniós kikötőket is lezárták az összes orosz hajó részére. A hatodik (2022. június 3.) néhány kivétellel a nyersolaj és a finomított kőolajtermékek behozatalát korlátozta az Unió területére. További három orosz és egy fehérorosz bankra terjesztették ki a SWIFT-tilalmat. A szankcionált hírcsatornák kibővültek a RTR Planeta-val, a Russia 24-val és a TV Centre International-val. A legfontosabbak ekkor azonban a bukovai és mariupoli atrocitásokért felelős személyek elleni intézkedések voltak. A "Karbantartás és összehangolás"/Fenntartási és igazodási" céllal elfogadott csomag 2022. július 21. után megtiltotta az orosz eredetű arany behozatalát az EU-ba. A kettős felhasználású termékek exportja is szigorúbb lett. A nyolcadik szankciócsomagban, 2022. október 6.-ai időponttal az orosz olaj, harmadik országokba történő tengeri szállítására fogadtak el egy ár plafont. Ekkor vezették be, a kriptotárcákat orosz személyek számára már nem lehet biztosítani. Emellett a fegyver, lőszer és félkatonai felszerelések kereskedelmét is ellenőrizettebbé tették. Lényegében minden orosz acéltermét kitiltottak az EU piacokról, az építészeti, mérnöki, az informatikai tanácsadási és jogi tanácsadási szolgáltatásokat pedig lehetetlenné tették az Oroszországi Föderáció számára.

A kilencedik szankciócsomag (2022. december 16.) a drónok hajtóműveinek exportját szabályozta. Ez kibővült a kettős felhasználású termékekkel és technológiákkal. A bányászati ágazatba történő befektetéseket is megtiltották az Uniós vállalatoknak, ahogyan az Orosz Regionális Fejlesztési Bankkal való ügyleteket. A reklám-, a piackutatási és a közvéleménykutatási szolgáltatások nyújtása is szankcionálva lett. Feketelistára került továbbá még négy orosz médium a EU tagállamokban. A tizedik szankciócsomag (2023. február 25.) elhozta a kritikus technológia és ipari termékek, valamint az aszfalt és szintetikus gumi exportjának tilalmát. Felfüggesztették az RT Arabic és a Sputnik Arabic hírközlési szolgáltatásokat is. Fokozott figyelmet kapott, hogy az EU kritikus infrastruktúráinak és szerveinek irányító testületeiben, tisztséget viselő orosz állampolgárokat is szankcionálták. Mivel ekkor már egy éve zajlottak az ukrajnai harcok, bevezették, hogy szankciók hatékonyságának biztosítása miatt kötelező jelentéseket tenni. 2023. június 23-án fogadták el

az utolsó csomagot. Ez volt a tizenegyedik. Ebben két- és többoldalú együttműködések keretében biztosították harmadik országokkal elköteleződését a szankciók mellett, így csökkentve azok kijátszhatóságát. Bizonyos áruk és technológiák Oroszországi Föderáción át történő tranzitját is betiltották, a kettős felhasználású termékekre vonatkozó korlátozásokat pedig tovább szigorították. További öt műsorszórási engedély került felfüggesztésre. Ezek az RT Balkan-hoz, Oriental Review-hoz, Tsargrad-hoz, New Eastern Outlook-hoz és Katehon-hoz tartoztak. Végezetül megtiltották az orosz rendszámú pótkocsikkal és félpótkocsikkal történő közúti áruszállítást az Európai Unió területén.[27,28]

2.1.3. A szankciók eltérősége alanyonként és iparáganként

Látható, hogy fokozatosan kerültek bevezetésre a tárgyalt szankciók. Komolyságukat mutatja, hogy a megsértésük felkerült az uniós bűncselekmények listájára a Tanács egyhangú határozata alapján. Ennek célja, hogy biztosítva legyen az összehangolt végrehajtásuk és elrettentsék a kijátszásukra irányuló kísérleteket. A jövőben minimumszabályokat megállapítását tervezik egy ilyen fajta bűncselekmény elkövetéséhez. A korlátozó intézkedéseket összefoglalva azonban elmondható, hogy azok nem csak gazdasági, de politikai, diplomáciai és katonai vonatkozással is rendelkeznek. A vízumkönnyítés felfüggesztése például magát az orosz állampolgárokat érintő változásokat eredményez, többek között a kérelmek díjának emelése és a bővített dokumentációs követelmények megnövelése képében.

Hasonlóan ehhez, az Ukrajnában és Grúziában kiállított orosz úti okmányokat a határozat értelmében el kell utasítani. Ez a döntés válaszként került ratifikálásra, mivel a megszállt régiók lakosai számára orosz nemzetközi útleveleket állítottak ki a helyi kormányzatok.[29] A 2014 óta folyamatosan bevezetésre kerülő intézkedések nagyobb része egyéneket célzott gazdasági és diplomáciai értelemben. Jelenleg körülbelül 1800 személy és szervezet ellen életben valamilyen korlátozás. Ezek listáját a Tanács folyamatosan felülvizsgálja és rendszeresen megújítja. A szankcionáltak közé tartozik Vlagyimir Putyin, Szergej Lavrov, Viktor és Olekszandr Janukovics, illetve a Duma tagjai, a Nemzetbiztonsági Tanács tagjai, miniszterek, kormányzók, helyi politikusok, magas rangú tisztviselők és katonai személyek, ideértve a Wagner-csoport parancsnokait is. A korlátozott szervezetek listája a következőket tartalmazza: bankok, pénzintézetek, katonai és védelmi ágazatban működő vállalatokat, légiközlekedési, hajóépítési,

[27] (‘Ismertető az Oroszországgal szembeni uniós szankciókról’ 2023)
[28] (‘Időrendi áttekintés – Az Oroszországgal szemben az ukrán válság nyomán bevezetett uniós korlátozó intézkedések’ 2023)
[29] ("Az EU válasza Oroszország ukrajnai inváziójára", 2023)

gépgyártási ágazatban működő cégeket, illetve a fegyveres erőket, a félkatonai és politikailag jelentős csoportokat (pártok, Összoroszországi Népi Front mozgalom, médiaszervezetek, Wagner-csoport, RIA FAN). Fontos kiemelni, hogy Kreml-barát, valamint ukránellenes propagandistákat továbbá üzletembereket és oligarchákat is jelentős részben találhatunk a szankcionáltak körében. Utóbbi kettő főként az orosz gazdaság és politika miatt érintett.[30,31]

Egyes ukrán állampolgárok ellen is hoztak szankciókat. Az ő vagyonukat az ukrán állami pénzeszközök hűtlen kezelése miatt 2014 márciusában befagyasztották. Ezeket a korlátozásokat 2020 márciusában meghosszabbították 2024. március 6-ig. 2014 júliusától és szeptemberétől kezdve az Európai Unió gazdasági szankciói kifejezetten az Oroszországi Föderációval folytatott gazdasági ágazatokban zajló kereskedelemre irányultak.

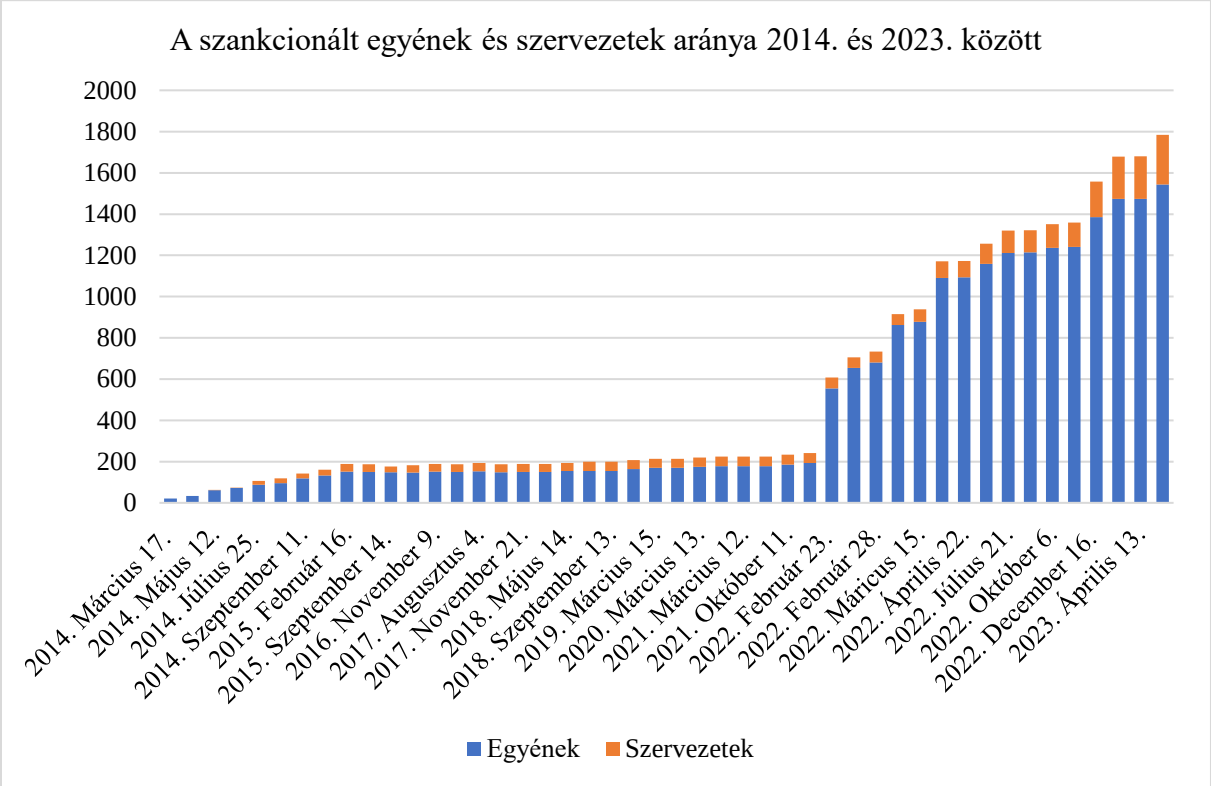

1. számú ábra

Forrás: https://www.statista.com/statistics/1293589/eu-sanctions-against-russia/

Ezek elsősorban a következő ágazatokra összpontosítanak: pénzügyi, kereskedelmi, energetikai, közlekedési, technológiai és védelmi szektorok. 2015 márciusában úgy döntöttek, hogy a már meglévő szankciórendszert összehangolják a minszki megállapodások végrehajtásával, amelyet eredetileg 2015. december végére terveztek. Ezt a határidőt végül a

[30] (Hufbauer és Jung, 2020)
[31] (Gould-Davies, 2020)

Tanács 2016. július 31-ig meghosszabbította, azóta pedig hathavonta meghosszabbítják. Az erről szóló döntések a minszki megállapodások végrehajtásának értékelésén alapulnak.[32] A magánszemélyekre és szervezetekre kiszabott szankciók gyakorlati jelentősége az, hogy hatással vannak az érintettek mozgására és vagyonaikra. Az utazási tilalom megtiltja az érintettek Uniós területre történő belépését míg az Uniós bankokban vezetett számlák befagyasztása megakadályozza, hogy azokat az orosz rezsim támogatására használják.

Az eddigi becslések szerint 21,5 milliárd eurót zároltak magánszemélyek és szervezetek számláin. Ennek többszöröse az orosz központi banknak a 300 milliárd eurós befagyasztott vagyona. Ezt az EU-ban és a G7-országokban tartották. Ez nyilvánvalóan jelentősen befolyásolja az EU és Oroszország kereskedelmi kapcsolatait. Az EU import- és exportkorlátozásokat vezetett be Oroszországgal szemben, olyan termékekre, amelyek jelentős negatív hatással lehetnek az orosz gazdaságra, de minimalizálják az uniós vállalkozásokra és polgárokra gyakorolt következményeket. Az export- és importkorlátozások hatálya alá azonban nem tartoznak az elsősorban fogyasztásra szánt termékek, valamint az egészségügyi, gyógyszeripari, élelmiszeripari és mezőgazdasági termékek. Értékben ez több mint 43,9 milliárd eurós visszaesést, az importtilalmakat illetően pedig 91,2 milliárd eurót tesz ki. Ez azt jelenti, hogy az export 49%-os, az import 58%-os csökkenést ért el 2021-hez képest. A tiltott termékek listája nevesítve olyan kategóriákat foglal magában, mint az élvonalbeli technológia, speciális gépek, energiaipari berendezések, repülőgép- és űripari termékek, tengeri navigációs eszközök, kettős felhasználású termékek, luxuscikkek, lőfegyverek és más olyan áruk, amelyek növelhetik az orosz ipari kapacitást. Az EU szolgáltatások terén is korlátozásokat vezetett be az Oroszországi Föderációval szemben. Bizonyos üzleti jellegű szolgáltatások nyújtása nem megengedett az orosz kormánynak és jogi személyeknek, beleértve az ott letelepedett vállalatokat és szervezeteket is. Ez további gazdasági nyomást jelent orosz magánszemélyekre és szervezetekre, mivel korlátozzák versenyképességüket.[33]

A háború ezen gazdasági költségei két fő szempont szerint kategorizálhatóak, ami keresleti és kínálati oldalra tagozódik. A keresleti oldalon a háború számos kedvezőtlen következménnyel járt. A magasabb energiaárak, a fogyasztói bizalom csökkenése, a szigorúbb monetáris politika és a negatív pénzpiaci hatások mind hozzájárultak a reáljövedelmek beszűküléséhez. Néhány tényező azonban részben ellensúlyozta a keresletcsökkenést, többek között a menekültekre fordított kiadások növekedése és a magasabb védelmi kiadások. A kínálati oldalon a technológiai tilalmak és az ellátási láncok szétzilálódása okozta a zavarokat.

[32] ("Az EU Oroszországgal szembeni korlátozó intézkedései Ukrajna miatt (2014 óta)", 2023)
[33] ("Az Oroszországgal szembeni uniós szankciók magyarázata", 2023)

Ezek különösen a nyersanyagokra vonatkoznak, például titánra, palládiumra, műtrágyára, búzára és kukoricára támaszkodó iparágak számára. Ez számos ágazatot érintett, köztük az autó-, okostelefon- és repülőgépgyártást.[34] A konfliktus várhatóan 2022-ben mintegy 2%-kal, 2023-ban pedig 1%-kal növeli a globális inflációt a háború előtti előrejelzésekhez képest. Ezt az inflációs nyomást elsősorban a nyersanyagellátás zavarai okozzák, beleértve az Oroszországból és Ukrajnából származó mezőgazdasági exportot, amely a búza, a kukorica és a napraforgóolaj globális kereskedelmének jelentős részét teszi ki. A hatások Európában a legerősebbek, de az egész világgazdaságban, különösen az ellátási láncok megszakadása és a magasabb infláció tekintetében is befolyásoló tényezővé váltak. Míg néhány ország, például India és Kína növelheti befolyását.

Előrejelzések szerint a nem európai feltörekvő piacok átlagosan kevésbé lesznek érintettek, elsősorban az utóbbi két állam miatt. Ezzel szemben a háborúban legjobban érintettek folyamatosan vesztenek. A konfliktus növelheti a bizonytalanságot, és 0,2 százalékponttal csökkentheti a globális növekedést az egész évre vonatkozóan. Ez az eredmény akkor következhet be, ha az üzemanyag- és élelmiszerárak emelkedése jelentősebb hatást ér el, különösen a még biztonságosabb, feltörekvő piacokra, vagy ha a nemzetközi feszültségek tovább eszkalálódnak. A háború és a szankciók az előrejelzések szerint a globális GDP, a fogyasztás és a beruházások csökkenéséhez vezetnek. Ezek a tényezők az előrejelzések szerint a globális GDP-t körülbelül 1%-kal csökkentik, ami vásárlóerő-paritáson (PPP) számolva körülbelül 1,5 billió dollárnak felel meg. Európa viseli majd a legnagyobb terhet a kereskedelmi kapcsolatok, az energia- és élelmiszerellátástól való függés, valamint a földrajzi kitettsége miatt. Utóbbi magasabb védelmi kiadásokkal, politikai kockázatokkal és egy esetleges menekültválsággal is fenyegethet. Összefoglalva, az ukrajnai háború összetett kihívások elé állítja a monetáris politikai döntéshozókat, mivel a növekvő infláció, a gazdasági lassulás és a potenciális pénzügyi piaci zavarok között kell eligazodniuk, miközben a gazdasági stabilitás és növekedés biztosítása érdekében a megfelelő egyensúlyra kell törekedniük.[35]

2.1.4. Nemzetközi érdekek átrendeződése és az energiakérdés

Fontos megjegyezni, hogy az orosz gazdaságról szóló nyugati beszámolók gyakran leegyszerűsítőek és nem veszik figyelembe annak diverzifikációját, modernizációját és nemzetközi integrációját. Miközben a korrupció, valamint az olaj- és gázipar dominanciája továbbra is kihívást jelent, nyugati segítséggel éveken keresztül fejlődött az orosz

[34] (Schropp és Tsigas, 2023)
[35] (Liadze et al., 2023)

feldolgozóipar és szolgáltatóipar. Ezért kényszerültek a szankcionáló államok a sebezhető pontok célba vételére, különösen a technológiai importhoz és a nemzetközi tőkepiacokhoz való hozzáférés csökkentésére. Ez jelentős hatással volt a nemzetközileg összekapcsolt ágazatokra.[36] Az autó-, a repülő-, a villamosipar és az informatikai szolgáltatók szenvedtek legjobban a nyugati vállalatok távozása és a képzett szakemberek elvándorlása miatt. Az orosz költségvetésnek ebből fakadóan kihívásokkal kell szembenéznie a megnövekedett katonai kiadások miatt, de ez elsősorban alternatív források mozgósításával megoldható. Eszköz lehet erre a kiadások átcsoportosítása, belföldi és kínai hitelfelvétel, illetve a pénznyomtatás. A jövőben Oroszország egyre inkább a fosszilis tüzelőanyagok, fémek és mezőgazdasági termékek késztermékekért cserébe történő exportjára támaszkodhat, ami megerősíti a róla kialakult képet, mely szerint egy "petroállam".[37]

Ez teszi rendkívüli mértékben jelentőssé geopolitikailag az ukrajnai történéseket 2014-től. Az addig orosz energiaimporttól függő államoknak kihívást jelentettek a fokozódó szankciók, mivel csak 2019-ben országonként 200 milliárd eurós forgalmat eredményezett az olaj- és gázimport az Oroszországi Föderáció és partnerei között. Az európai piacnak lényegében teljes mértékben át kellett szerveződnie.

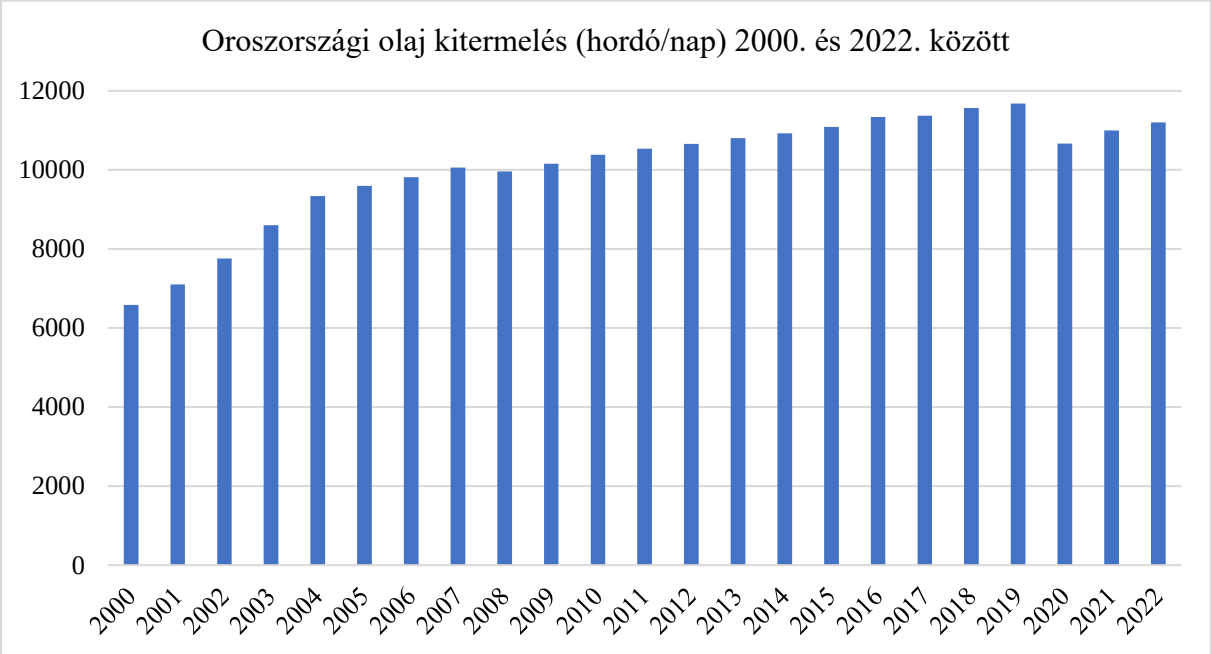

2. számú ábra

Forrás: https://www.statista.com/statistics/265187/oil-production-in-russia-in-barrels-per-day/

[36] (Babina et al., 2023)
[37] (Kluge, 2022)

Ezt elsősorban diverzifikálással tette meg, mivel 70%-ra növelte az alternatív beszerzési forrásokat, amit csak stratégiai tervezéssel tudtak megvalósítani. Elenyésző mértékű lehet ez a változás, ha megvizsgáljuk, hogy a költségei körülbelül a tagállami GDP-k 1°%-át tette ki. A COVID-19 hatásaival ötvözve azonban már jelentősnek mondható ez a hiány is. Összességében a hatások a gazdasági jólétet, így legjobban a nyugati államokat sújtotta és sújtja jelenleg is. Ez az átszerveződés rámutat az európai országok függőségére gazdaságilag. Fontos feladattá vált a 2010-es években az alternatív struktúra kiépítése, illetve a védelmi kiadásokra fordított összegek növelése. Egyes előrejelzések szerint ezek 2023-ra elérhetik az Európai tagállamok között a 40 milliárd eurót. Az orosz-ukrán konfliktus ilyen tekintetben kétségbe vonja a nemzetközi gazdaság létjogosultságát is. Földrajzi értelemben az Európai kontinens van a legnagyobb veszélyben.

Míg a szankciókkal foglalkozó szakirodalom elsősorban az USA szerepére összpontosít, elengedhetetlen, hogy az európai központi bankok, különösen az EU által alkalmazott pénzügyintézetek szerepét se hagyjuk figyelmen kívül. Céljuk az Oroszországi Föderáció elszakítása a globális pénzügyi piacoktól és a háború finanszírozási képességének megzavarása. Ennek hatására több orosz ellenintézkedés került bevezetésre úgy, mint a tőkekontroll és a nyersanyagárak emelése. Ezek enyhítették a kezdeti negatív hatásokat. Ezen túlmenően bizonyos megoldások és mentességek lehetővé tették az energiával kapcsolatos tranzakciók folytatását, lehetővé téve az orosz állam számára, hogy a devizabevételeket valutája támogatására használja fel. Emellett nem minden G20-ország fogadta el a szankciókat, ami lehetőséget adott azok megkerülésére. Mindez aggodalmakat vetett fel a pénzügyek fegyverré válásával kapcsolatba, a globális pénzügyi rendszer potenciális kockázataival és az euró nemzetközi szerepére gyakorolt hatásokkal egyetemben.

A központi bankok végrehajtó szerepe a szankciókban, megkérdőjelezte az árstabilitás elsődlegességét, majd rávilágított arra, hogy a geopolitikai megfontolások és a monetáris politikai célok között egyensúlyt kell teremteni. A pénzügyi szankciók fegyverként való alkalmazásának hosszú távú következményei és a meglévő pénzügyi rendszerre gyakorolt lehetséges hatása továbbra is bizonytalan.[38] Az "intelligens szankciók" külön hangsúlyt fektetnek a bankszektorra. Kezdetben több intézkedés történt ezzel kapcsolatban, amiket veszélyeik miatt inkább fenntartottak, mintsem tovább fokoztak. Olyan konkrét pénzügyi korlátozások említhetők meg itt, mint az orosz pénzintézetek kitiltása a Swiftből (a pénzügyi tranzakciók globális üzenetküldő hálózata) és az orosz központi bank eszközeinek

[38] (Quaglia és Verdun, 2023)

befagyasztása. Ez kiegészül az Oroszországi Föderáció nemzetközi adósságainak nem teljesítésében rejtőző problémákkal és a rubel értékére gyakorolt közvetett hatásokkal. 2013. és 2021. között az orosz bankok száma jelentősen csökkent a központi bank pénzügyi csalások és bűncselekmények elleni küzdelmének köszönhetően.

Ennek eredményeképpen a piacvezető vállalatok koncentrációja nőtt. A Sberbank és a VTB jelentős piaci részesedésre tett szert, azonban nemzetközi szinten kihívásokkal szembesültek, többek között nem használhatták a dollárt, bizonyos régiókból kivonulásra kényszerültek, és lekapcsolódtak a Swift fizetési rendszerről. E kihívások ellenére sikerült alkalmazkodniuk és fenntartaniuk a nyereségességét. Ezzel szemben a belföldön működő nemzetközi vetélytársaikra gyakorolt hatás a 2022-es invázió tükrében inkább negatívnak mondható. A Credit Suisse, a Deutsche Bank, a Goldman Sachs és a JPMorgan ezzel szemben megkezdte működésének leépítését az orosz határokon belül. Ez csak fokozta az orosz bankszektor konszolidációját.[39] A legjelentősebb változás az orosz vállalkozók külföldi sikerességében és a velük szemben tanúsított magatartásban várható. Ezt azzal indokolják, hogy a korlátozások nem szándékos következménye lehet a másodlagos szankcióktól való félelem. Emiatt felfüggeszthetik vagy korlátozhatják az orosz partnerekkel folytatott ügyleteiket a nemzetközi felek. Ez főként a kereskedelmi és a szállítási tilalmak mentén teljesülhet. Ez okozhat majd hosszútávon visszaesést a GDP-ben és lehet kedvezőtlen hatással a munkaerőpiacra és a polgárok jövedelmére. Ennek kiküszöbölésére Oroszországnak további alternatív pénzügyi tranzakciós csatornákat kell létrehoznia, különösen Kínával és elő kell mozdítania saját elszámolási rendszereit más országokkal. Szakértői vélemények szerint ez azonban kihathat a globális pénzügyi rendszerre és jelentősen át is rendezheti azt.[40]

A nemzetközi közösség a 2022-es orosz agresszió óta gyorsított tempóban bővíti a már meglévő szankciórendszer. Az ezt a folyamatot vizsgáló tanulmányok elsősorban az orosz cégekre gyakorolt gazdasági hatásokból és az azokra adott stratégiai válaszokból indulnak ki. Megállapítják, hogy a korlátozások rövid távú hatásai képesek negatívan befolyásolni a pénzügyi teljesítményt, idővel a célszemélyek és célszervezetek felül tudnak kerekedni a nehézségeken. Empirikusan tapasztalható, hogy az orosz gazdaság ellenállóképességét alábecsülték a szankcionáló államok, míg sajátjukét túl. Vegyes eredményeket értek el, ami az intézményi nyomással magyarázható, az orosz vállalatok stratégiai válaszaival egyetemben. Utóbbiak képesek voltak engedmények, kompromisszumok és manipulálás útján túlélni. Ezt követően alkalmazkodni tudtak a gazdasági körülményekhez. Mindehhez felhasználták a

[39] (Girardone, 2022)
[40] (Timofejev, 2022)

társadalmi legitimitás és a külső függőség megszűnéséből adódóan felértékelődött helyzetüket a hazai piacokon. Ezek alapján elmondható, hogy a negatív tényezőket az aktív szerepvállalással részben sikerült enyhíteniük. Főképpen ezért is vitatott a szankciók hatékonysága.[41] Egyesek szerint hatásuk hosszú távon érvényesül, míg mások szerint hatékonyságuk idővel csökken, mivel a vállalatok ellenintézkedéseket tudnak kidolgozni. Ezt kiegészíthetik más források is, elsősorban kormányzati támogatások.

Ezek megértésére figyelembe kell venni a vállalatok teljesítményét, illetve bevételüket, foglalkoztatottjaik számát, méretüket és globalizálódását. Az eredmények ezek fejében azt mutatják, hogy a leginkább sújtott cégek teljesítménye átlagosan nem csökken jelentősen a kevésbé sújtottakhoz képest. Ez rövid és hosszútávon is igaz jelen esetben. A szankciókkal nem érintett leányvállalatok esetében pedig szinte elhanyagolható a teljesítmény változása. Egyéb empirikus tesztek sem találtak szignifikáns hatását a korlátozó intézkedésekkel összefüggésben, ellentétben az elméleti előrejelzésekkel és a szakirodalom általános megállapításaival. Ugyanakkor iparági szintű eltéréseket figyeltek meg. Ezek alapján a tudományos, műszaki és adminisztratív-támogató szolgáltatási tevékenységek forgalma rövid távon visszaesett, miután anyavállalataikat szankcionálták, de későbbi lépésekkel ezt korrigálni tudták. Az eredmények arra utalnak, hogy egyes iparágak rugalmasabbnak bizonyulnak a hatások enyhítésében. A források emellett kiemelik a politikai függőség lényegességét is a cégek oldaláról. Az orosz kormányhoz és Vlagyimir Vlagyimirovics Putyin elnökhöz fűződő kapcsolataik alapján könnyebben vehetik fel a harcot a szankciók okozta nehézségekkel. A kormányzati támogatások nagyban befolyásolják a stratégiai válaszadást és a kereskedelmi átorientálódást is. Az eredmények azt mutatják, hogy idővel különféle üzleti eszközökkel el lehet kerülni a tartósabb problémákat. Ezek közül kiemelendő például a belenyugvás, a kompromisszumkötés, az elkerülés és a manipuláció. Hosszútávon pozitívumok is megjelenhetnek úgy, mint az orosz cégek nemzetközi piacokra való beilleszkedése, illetve a tulajdonviszonyok átláthatóbbá válása.[42] Ez összhangban áll az orosz célokkal nemzetközi viszonylatban, ami a doktrinális szemléletmódjukon alapul. Ezt ismertetem a következőkben.

Az orosz geopolitikai gondolkodás történelmi folyamatok és tapasztalatok alapján alakult ki. Két fő irányzatra bontható, melyek a nyugatos és a szlavofil iskola. A nyugati az európai gondolkodásmódra és a polgárosodásra épít, míg a szlavofil a hagyományos orosz értékekre, mint például az ortodoxiára. Utóbbi miatt jelen van egy küldetéstudat, miszerint védeniük kell az orosz jellegzetességeket, ami párosul az állandó fenyegetettség érzésével. Ennek

[41] (Kazantsev, 2019)
[42] (Gaur, Settles, Väätänen, 2023)

keverékéből alakul kis az eurázsianizmus, a modern orosz geopolitikai felfogás. Ez tapasztalható az érdekszférák és befolyási övezetek kialakításában, illetve abban, hogy akár erőszakot is alkalmaznak ezekért. Ukrajna az egyik ilyen terület, ami kiemelt helyet foglal el az orosz nemzeti öntudatban. Ez a fajta felfogás könnyen eredményezhet konfliktusokat, elsősorban a másik félreértéséből adódóan.[43]

A Szovjetunió szétesésével Oroszország elvesztette globális dominanciáját és jelenleg gyengülő félként szerepel a világban. A posztszovjet térségben és a régióban létrejött szervezetekben, például a Független Államok Közösségében (FÁK) és a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetében (KBSZSZ) bizonyos mértékben fenntartotta befolyást, de hogy a nyugatibb régiókban, különösen Ukrajna és más államok esetében nyugati integráció kezdődött meg. Az Oroszország számára stratégiai fontosságú a közelkülföld térségének megőrzése felvetheti az előzőkben említett fenyegetésérzet újbóli felerősödésének lehetőségét. Kérdés, hogy mennyire lesz továbbra is elhivatott megvédeni érdekszféráját NATO-val szemben?[44] Ortmann ezzel kapcsolatban az orosz akciók leegyszerűsítő, kizárólag geopolitikai feltételezéseken és a NATO szerepén alapuló magyarázatok ellen érvel. Ehelyett a modernista területi képzelet megértésének fontosságát hangsúlyozza ebben a konfliktusban. Fontos megjegyezni, hogy kizárólag a NATO szerepére való összpontosítás figyelmen kívül hagyhatja az orosz államhatalom összetettségét. Ezt megelőzendően célszerű a konfliktust dinamikusan vizsgálni. Ugyan ilyen fontos, hogy a konfliktus anyagi jelentőségét nem szabad túlbecsülni és a háború következményeinek globális következményeit tartsuk szem előtt. Mindez erősen átformálná a jelenlegi szankciórendszereket és azok céljait.[45]

Az ukrajnai háború nemcsak Ukrajnát, hanem az érintett államokat és a nemzetközi közösséget is érzékenyen érintette. Az egyes kisállamok és középhatalmak számára politikai és gazdasági dilemmákat teremtett a fegyveres konfliktushoz való viszonyulásuk és az amerikai és orosz diplomácia nyomásgyakorlása is fokozta ezt. A nemzetközi politika másodlagos és harmadlagos szereplői saját érdekeik mentén eltérő stratégiát követnek. A kisállamok és középhatalmak egyensúlyoznak a biztonságuk és függetlenségük fenntartása között. Erre három külpolitikai stratégia ismert. Az első a bandwagoning (egy erős nagyhatalomhoz való igazodás), második a semlegesség fenntartása (a konfliktusoktól való kimaradás) és végül az egyensúlyozás (több nagyhatalommal való kapcsolatépítés). A háború kezdetétől számos állam eltérő módon reagált a konfliktusra és a közlemény a következő stratégiai kategóriákra osztja

[43] (Turcsányi és Molnár, 2022)
[44] (Engelberth, 2022)
[45] (Ortmann, 2022)

őket. A geopolitikai elhelyezkedés jelentősen befolyásolja az államok viselkedését. Az egyensúlyozás továbbra is a kisállamok és közepes hatalmak körében a legjellemzőbb. A nagyhatalmi nyomás ellenére is ezt és a semlegességet részesíti előnyben. Nem éreznek tömbösödési kényszert a világpolitikában. Hangsúlyozandó ez a nemzeti szempontok miatt, illetve a szoros gazdasági függéstől alakul ki a legkönnyebben. [46] Ez lényegében egybeesik a "szabályozó imperializmus" vagy "szabályozó hatalom" fogalmával. Ez olyan politikai és gazdasági doktrínák összessége vagy gyakorlása, amelyek egy erősebb ország vagy hatalom mellé rendelnek egy gyengébb országot anélkül, hogy hivatalosan gyarmatosítanák. A szabályozó hatalom célja lehet a gazdasági erőforrások, piacok vagy stratégiai földrajzi pozíciók irányítása, valamint a politikai stabilitás fenntartása vagy biztosítása az érdekei védelme érdekében.[47,48]

2.2. A szankciók Európai Uniós és tagállami vonatkozása

2.2.1. A döntéshozatali folyamatok és a kormányközi politikai

Az Európai Unió és Oroszország kapcsolatát több alkotórészre bonthatjuk fel a modern jogi körülményeket vizsgálva. Ezek között vannak az EU és az EU Bíróságának a korlátozó intézkedései, illetve maguknak a tagállamoknak a döntései. Ezeket megvizsgálva, már 2014-től arra a következtetésre juthatunk egy új korszakát éljük a politikának, amit a konfrontáció és a „brinkmanship" jellemez, de még ezek ellenére is megtartva az egymásra utaltságot. A két fél között kiépült stratégiai partnerség átfogó jogi alapot teremtett, ami három rétegre épül. Ezek közül az első a partnerségi és együttműködési megállapodás, illetve egyéb kétoldalú megállapodások. A második réteget a négy közös térségre vonatkozó ütemterv, a harmadikat pedig az orosz jogszabályok és az uniós vívmányok képzik.

Ez a jogi keret mára lényegében teljesen fellazult, többek között szerteágazó jellegének köszönhetően, az orosz-ukrán háborút követően pedig a nemzetközi viszonyok átrendeződése miatt. A kezdeti uniós szankciók éppen ezért még nem voltak visszavonhatatlanok. Ezt alátámasztja, hogy bár az Art. 29. és az EUSz. 215. cikkének intézkedései negatív gazdasági következményeket eredményeztek, azok nem zavarták meg jelentősen a gazdaságok fő ágazatait. Az európai üzleti élet mérsékelten reagált az Oroszországi Föderációval szembeni szankciókra, ugyan ez pedig az orosz belföldi piacon is elmondható volt az élelmiszerárak

[46] (Garai és Szalai, 2022)
[47] (Maçães, 2018)
[48] (Wivel, 2023)

emelkedését leszámítva.[49] Ugyan ezt igazolja a 2016-os öt vezérelv megjelenése is, melyek a kölcsönös szankciók, szomszédos államokkal való kapcsolaterősítés, az Európai Unió ellenállóképességének növelése, a szelektív szerepvállalás, valamint a személyek közötti kapcsolatépítés volt. Ezekben jól mutatkozik, hogy egyik fél sem állította még teljes mértékben szembe magát a másikkal.[50] Az viszont megállapítható, hogy már a Krím annexiója előtt is egy inkább ukránbarát agenda volt életben. Erre egyik példa az a 2013 novembere és 2015 júliusa közötti ukrajnai államépítési program, amely a harcok kirobbanásával lehetetlenné vált.

Az „actorness" fogalom három tényezőjéből (lehetőségek, jelenlét, képességek) összeálló államépítési kapacitás korlátozottá vált és Ukrajnát vitatott államiságúvá tette. Az EU passzív szemlélőként nem tudta tovább folytatni addigi tevékenységét ezek bekövetkeztével. Az ebből fakadó tárgyalások megosztották véleményeket. Az Európai Unió cselekvési képessége hirtelen korlátozott lett és hiányos politikai eszköztárából adódóan a szankciós intézkedések sem voltak képesek a béketeremtés eléréséhez. Ez a fajta konfliktuskezelés arra összpontosított, hogy mérsékelten, de fokozatosan növelje a nyomást az Oroszországi Föderáción. A puha politikai eszközök helyet szankciókat és társulási megállapodásokat kezdtek el alkalmazni.[51] Ezt követően az EU folytatta a szankciókat annak ellenére, hogy nem ösztönözték Oroszországot politikájának megváltoztatására. A korlátozások hatékonyságát rendkívüli mértékben befolyásolják az európai országok polarizálódása és francia-német együttműködés. Ezzel szemben, a legérdekesebb tényezők a populista és EU-ellenes mozgalmak. Felmerülhet az a lehetőség, hogy ha a EU-tagállamok nem tudnak megállapodni a szankciók jellegéről és a transzatlanti együttműködés meghiúsul, akkor egyfajta összeomlás mehet végbe az Unión belül. Ez nyilvánvalóan kockázatot jelent, mivel a szankciók feloldását a biztonsági rendelkezések végrehajtásához kötötték az évek alatt. Ettől függetlenül az Európai Uniónak hasznos lehet fokozatosan hajlandóságot mutatnia rugalmasabb megközelítések felé.[52]

Ennek kapcsán szükséges megvizsgálni az európai közös kül-, és biztonságpolitika (KKBP) kialakulását és annak a transzatlanti kapcsolatokra gyakorolt hatását. Olyan területeken van jelentősége, mint az európai integráció, illetve a tényleges politikai egyesülés. Utóbbi megkérdőjelezhető, mivel az Európai Unió külpolitikailag nem világhatalom, katonailag és biztonságpolitikailag pedig gyengébb az ellenfeleinél. Ebből fakadóan mondható, hogy az Amerikai Egyesült Államok képes volt kiterjeszteni hegemóniáját az európai térségre. Az EU

[49] (Paul, 2017)
[50] (Uygun, 2022)
[51] (Maass, 2020)
[52] (Fischer, 2017)

közös kül- és biztonságpolitikája nem képes ellensúlyozni az USA-t, így inkább megerősíti az egypólusú struktúrát. Felvetések szerint az egyre gyakoribb válsághelyzetek katalizátorként hatnak az EU-ra és fokozza egy egységfront kialakulásának valószínűségét. Ezt elősegítheti a szankciós intézkedések extraterritoriális jellege és az, hogy az USA fellépése gyakran aggályokat vetett fel szövetségesei sorában. Szakértői vélemény, hogy az Európai Unió a szankciókkal kapcsolatosan eddig sikeresen megtartotta a szuverenitását.

Ebben továbbra is kísérleteket tesz arra vonatkozóan, hogy egységes szereplőként reagáljon a nemzetközi színtéren. Ez a fajta sajátos centralizáció azonban a tagállamok között, kritikákat kapott, mivel szuverén jogaikat sértik.[53] Az Európai Tanács a Lisszaboni Szerződés óta a szankciópolitika meghatározó döntéshozójává vált és az uniós állam- és kormányfők minden eddiginél nagyobb mértékben vesznek részt ennek lebonyolításában. Az ilyen fajta tárgyalások során két különböző mechanizmus volt jelen. Az első magát az Európai Tanács normáit befolyásolta, a második pedig a Tanács tagjait és a köztük lefolyó egyeztetéseket. Ez összhangban van új kormányközi elméletekkel is, melyek hangsúlyozzák az Európai Tanács térnyerését a Maastrichti Szerződéssel. Ennek ellenére nem minden uniós szankciórendszerhez szükséges az előzetes jóváhagyása. Bevonása inkább kétszintű döntéshozatali folyamatot eredményezett. Az első szinten a Tanács döntött, második szinten pedig a szankciórendszer részleteiről folytak a tárgyalások. A nemzeti érdekek így továbbra is szerepet játszanak a mai napig, de csökkenő mértékben.[54] Míg a hagyományos kormányközi elmélet azt feltételezi, hogy az államok vonakodnak átruházni hatásköreiket az uniós szintre, addig a KKBP-ben létezik egyfajta integráció, amelyet leginkább úgy lehet leírni, mint „acquis politique”. Ennek ellenére a rendszeres ülések és konzultációk különösen megnehezítik a konszenzus tényleges kialakítását.[55]

Mindez még hiányzott a Burma, Líbia és jelenleg is hatályos Fehéroroszország elleni szankciós rendszerek kialakításakor. A végrehajtás és jobb nyomon követés fejlődésével, az összeurópai eljárás hatékonysága nőtt, de amíg nem beszélhetünk egy kiforrott eljárásmódról, addig továbbra is szükséges a meglévő eszközök tökéletesítése.[56] Ennek köszönhetően továbbra is fennmarad a tény, hogy az uniót és a tagállamokat megosztó dualista rendszert állít fel a KKBP. A külpolitikai megosztottság bonyolult kölcsönhatásokhoz vezetett az EU első és második alappillére között, illetve intézményi aggodalmak is felmerülhetnek ebből fakadóan.

[53] (Brummer, 2009)
[54] (Alesina, Giavazzi, Rohonyi, 2008)
[55] (Szép, 2020)
[56] (Gebert, 2013)

Mindezek ellenére bebizonyosodni látszik, hogy az EU képes túlmutatni a kereskedelempolitika, a segélypolitika és a hagyományos politika területein. Nem valószínű, hogy ez elég lesz világhatalmi státuszba emelkedéséhez, de nemzetközi pozícióját kétségkívül növeli. Befolyása pedig a transzatlanti kapcsolatok terén tovább fokozódhat olyan módon, ami továbbra is megvédi az amerikai túlkapásokkal szemben.[57]

Szakvélemények szerint a szankciók vizsgálata a kulcs az EU külpolitikájának megértéséhez, mivel megkönnyítette a törvényhozási folyamatokat és hozzájárult a kezdetleges külpolitika kialakulásához. Ennek mérésére érdemes figyelemmel kísérni a nem EU tagállamok igazodását az uniós szankciókhoz. A maga módján a külpolitika meglétének bizonyítékát is jelezheti. Az együttműködés idővel olyan intézményesített színtérré fejlődhet, amely olyan szabályrendszernek felel meg, amit a tagok kötelezőnek tekintenek. Az uniónak kedvező lenne a KKBP összekapcsolása az általános jogrenddel. Mivel döntéshozatali folyamatokat ez a jogforrások keretek közé szorítják, így nem jogi vákuumban zajlik, a gyakorlat rendszeressége kihathat a normák felépítésére. A Bíróságnak az egyéni jogok védelmében betöltött szerepe felerősödhet és az eddiginél jobban visszahathat a Tanács döntéshozatali folyamataira. Bár tilos a KKBP intézkedések eljárási és érdemi felülvizsgálata, korlátozó intézkedéseknél erre van lehetőség. Ebből eredően a szankciók alkalmazása lehetőséget teremtett arra, hogy a közös kül- és biztonságpolitika, illetve a szankciórendszerek révén szélesebb körű vezető szerepet töltsenek be Európai Uniós intézmények.

Ezen túlmenően tizennégy nem uniós európai államnak felajánlották, hogy a KKBP-nyilatkozaton keresztül eseti alapon csatlakozhatnak az EU által bevezetett korlátozó intézkedések rendszeréhez. Bár vehetnek részt a meghozatalukban, az általuk biztosított belső joghatás hozzájárul az uniós jog nagyobb földrajzi befolyásához. Nyilvánvalóan ez nem jelent egyet saját jogrendszerük uniós joghoz igazításával, de a jövőben megkönnyítheti azt. A bizonyítékok azt mutatják, hogy a szankciók elfogadása sokak számára nem csupán politikai, de jogi döntéssé vált. Az összehangolás szintje azonban igen eltérő és egyes államok vonakodtak attól, hogy csatlakozzanak az Oroszország vagy azzal kapcsolatban álló államok elleni intézkedésekhez.[58] A szakpolitikák végrehajtása maguk a tagállamok között is fejlesztésre szorulnak, mivel folyamatos viták alapja az uniós integráció és a túlzott európaizálódás.[59]

[57] (Falke, 2000)
[58] (Cardwell, 2015)
[59] (Giumelli et al., 2022)

2.2.2. Együttműködés és integráció a külpolitikán keresztül

Daniel Kelemen és Kathleen McNamara szerint az Európai Unió "egyenlőtlen politikai fejlődésének" köszönhetőek az előbbiek. Ez azt jelenti, hogy a piaci alapú motivációkat a biztonsági megfontolásokkal szemben előnyben részesítik. Véleményük szerint az EU elsősorban a belső piacra koncentrált, ami erős jogi kereteket hozott létre, de korlátozott adóügyi, igazgatási és kényszerítő kapacitásokat eredményezett, ezeket pedig politikai válságok, mint például az euró- és a menekültválság kísérték. Ebből kiindulva megállapítják, hogy az EU intézményi felépítése egyenetlen és instabil, ami annak köszönhető, hogy hiányzik a közvetlen katonai fenyegetés. A bellicista hagyományra támaszkodva azt állítják, hogy a háború formálja az államot és a politikát. Annak hiánya jelentős igazgatási, költségvetési és kényszerítő kapacitások kialakulását akadályozza. Az ukrajnai orosz invázió így több kérdést is felvet az európai integrációs pályájával kapcsolatosan. Felvetések szerint egy komoly katonai fenyegetés kiegyenlítené az EU politikai fejlődését. Kétséges még, hogy az orosz háborús intézkedések képesek lesznek-e erre. Eddig nem történt jelentősebb központosítás, helyette a tagállamok közötti együttműködést nőtt a kollektív védelem terén.

Ezzel egyetemben hiányoznak az olyan alapvető állami hatáskörök, mint a kényszerítő képesség, a független adóbevételek és a közigazgatási hatalom. Ezek a sajátosságok kihívásokat jelentenek, mivel a jogi és szabályozási integráció magas szintje olyan kölcsönös függőségeket hoznak létre, amelyeket nem lehet kizárólag szabályokkal és rendeletekkel kezelni. Kelemen és McNamara szerint az egzisztenciális katonai fenyegetések hiánya az ok arra, hogy ezek az egyenlőtlenségek elsősorban létrejöttek. A háború előrehaladtával lehetőség nyílhat egy fokozott központosításra, ami növelné a hajlandóságot arra, hogy állami szinten is hozzájáruljanak a kollektív védelmi intézkedésekhez. Ezek a tényezők funkcionális húzóerőt és posztfunkcionális feltételt teremtenek a bellicista államépítéshez.

Ez az érvelés összhangban van William Riker föderalizmus-elméletével, amely szerint a "centralizált föderáció" a központi és regionális elitek közötti önkéntes megállapodás révén jön létre.[60] Ezt látszik igazolni ilyen téren az, hogy Krími invázió előtt a tagállamok sokkal megosztottabbnak tűntek. Az "America First" elv és a kaotikus kivonulás Afganisztánból, amik egy időre meggyengítették Európa és Amerika kapcsolatát. Ezek a válságok rámutattak a biztonsági kérdések összetett jellegére, illetve az EU és a NATO összefonódásának kérdésére, amire jelen esetben az integráció lehet a válasz. Ezt kiegészítendő, hogy ellenvélemények szerint a katonai fenyegetések hatása kétértelmű, mivel a centralizáció mellett decentralizációt

[60] (Marxsen, 2014)

is előidézhetnek.[61] Fontos megemlíteni, hogy más tényezők is befolyásolhatják a politikai fejlődést. A fentebb elmondottak nem állítják, hogy a bellicista logika önmagában elég a fejlődéshez. Az kiegészülhet gazdasági és egyéb tényezőkkel is. Ilyenek lehetnek a nem katonai jellegű, határokon átnyúló válságok is. Az Európai Uniót legutóbb ért válságok például a költségvetési képességek növeléséhez vezettek.[62]

Az Európai Unió intézményi széttöredezettsége és az informális csoportok aggodalmakat vethetnek fel. Ezek kialakulásának kulcsfontosságú tényezői a tagállamok közötti nézeteltérések és az EU korlátozott válságkezelő képessége. Az közös külpolitikában ezek a csoportosulások gyakran helyettesítik vagy kiegészítik az uniós politikákat. Ez teszi lehetővé, hogy differenciált integráció és informális politika is jelen van az EU-ban. Ez rámutat a fő európai integrációs elméletek hiányosságaira, amelyek az egységes integrációt magyarázzák, de elhanyagolják az EU külpolitikájának rugalmasságát.[63] Az orosz agresszió, beleértve a Krím annektálását, a hidegháború óta a legnagyobb biztonsági kihívást eredményezte Európában és globálisan, mivel egyre világosabb, hogy az amerikai dominanciát felváltotta a nagyhatalmak közötti versengés. Továbbra is kérdés marad Európa jövője ebben a vetélkedésben. Az Egyesült Államok válaszul Ukrajna szuverenitásának helyreállítását, a korrupció elleni küzdelmet és az energiaágazat reformját prioritásként kezdte el kezeli. Az amerikai politika magában foglalja a segélyek nyújtását, a szankciókat és az Északi Áramlat 2 gázvezeték elleni fellépést. Az ukrán vezetés a két aktor közé szorulva, támogatja az EU és a NATO felé történő integrációt.[64] A 2022-ben lebonyolított European Students Mobility Experience Survey (EUSMES) egy európai egyetemi hallgatók körében végzett online felmérés szerint az invázió után jelentősen megnőtt az érdeklődés az európai politika iránt. További eredményként megállapították, hogy az Európai Unió mélyebb integrációja is nagyobb támogatást élvez, mint a konfliktus kirobbanása előtt.

Ezek alapján úgy tűnik, hogy az orosz agresszió jelentette külső fenyegetés megszilárdította az európai egységre való törekvését.[65] Emellett azonban érdemes megjegyezni, hogy mind az Oroszországi Föderáció, mind Ukrajna felé is történtek már lépések az integráció lehetőségének növelésére. Mivel az EU külpolitikája, a nem kötelező erejű jogszabályai, a technikai és pénzügyi támogatása, valamint az Európai Bíróság bizonyos mértékben befolyásol minden ezekkel kapcsolatba kerülő államot, így létrehozatala óta mindkét állam alkalmaz Uniós vívmányokat. Ezek általában pozitív hatásuk miatt kerülnek használatra, de többnyire csak

[61] (Burke-White, 2014)
[62] (Genschel and Schimmelfennig, 2022)
[63] (Viceré, 2023)
[64] ("Ukraine Conflict at the Crossroads of Europe and Russia", 2023)
[65] (Steiner et al., 2023)

jogforrásként. Ennek fő oka a korrupció, ami továbbra is akadályozza a két jogrendszer európaizálódását. A jövőre nézve elmondható, hogy a legnagyobb sikert az orosz igazságszolgáltatási Uniós támogatással történő fejlesztésében látják ilyen téren. Egy ilyen együttműködésre azonban a háború kirobbanásával valószínűleg még évekig várni kell.[66]

Az Európai országok többsége az utóbbi időben egy idealista perspektívát követve a demokrácia kritériumainak növekvő mértékben felel meg. Ez négy kategóriában figyelhető meg: katonai, gazdasági, politikai és technológiai. Kiemelendő közülük a katonai képességek vizsgálata. Ennek tekintetében az Európai Unió az összes fegyveres erő és a katonai kiadások tekintetében felülmúlja az Oroszországi Föderációt. Az EU-nak lehetősége van arra, hogy magasabb GDP-je miatt jelentős mértékben felülmúlja ellenfelét. A gazdasági eszközök közé tartozik a szankciók bevezetése és az Oroszországgal való gazdasági kapcsolatok megszakítása, ami az európaihoz képest nagyobb hatással lehet az orosz lakosság életszínvonalára.

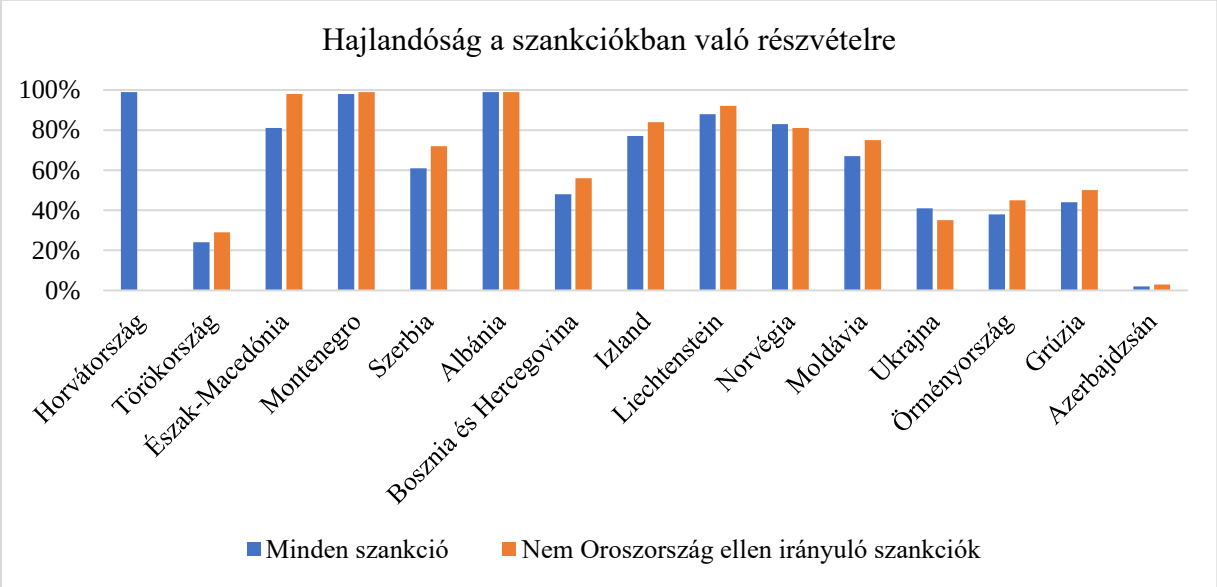

3. számú ábra

Forrás: Paul James Cardwell és Erica Moret, "The EU, Sanctions and Regional Leadership", European Security 32, 1. szám, 8. oldal

A politikai eszközökkel összefügg a katonai erők mozgósítása az orosz határoknál és az orosz csapatok feltétel nélküli kivonásának követelése Ukrajnából és Fehéroroszországból. Folyamatos hangsúly kerül az erős politikai vezetés fontosságára az ilyen döntések végrehajtásában. A technológiai eszközök kiemelik Európa kommunikációs technológiai fejlődés lehetőségét az együttműködés tekintetében. Ugyanakkor a szuverenitásból adódóan

[66] (Petrov és Kalinichenko, 2011)

felértékelődött Európa szerepe az izopolitia globális elterjesztésében. Ez a fajta szerepvállalás először a COVID-19 világjárvány alatt körvonalazódott, később pedig az orosz-ukrán háborúra adott reakciókkal erősödött fel. Ez különböző erősségeket és gyengeségeket tártak fel. Előbbire példa az Európai Unión belüli rugalmasság és alkalmazkodóképesség, utóbbira pedig a politikai összehangolás során felmerülő nehézségek. Mivel az Európai Unió egyre gyakrabban alkalmaz szankciókat, így elmondható, hogy a növekvő belső konszenzus segíti a külpolitikai célok elérését. A nem tagállami kormányok ilyen szempontból meghatározóak. Eltérő mértékben igazodnak az uniós szankciókhoz, így akár mérhetővé is válik a külpolitikai folyamatok hatékonysága.

Az Oroszországi Föderációval szemben a 2014-es korlátozások megerősítették, hogy az EU képes és hajlandó külpolitikai eszközként szankciókat alkalmazni. Egyes vélemények szerint ez nem csak a nemzetközi békét és biztonságot mozdítja elő, hanem a demokráciát és az emberi jogokat is. Ezek tekintetében elmondható, hogy vezető szerepet foglal el mai napig az EU ilyen téren. Ez elősegíti a nem Uniós tagállamok igazodását a már kialakított szankciórendszerhez. Azt azonban ki kell emelni, hogy a jelenlegi erőviszonyok rendkívül összetettek és a mögöttük lévő motiváció politikai és gazdasági háttérrel is rendelkezik. Az EU ilyen jellegű aktív szerepvállalása abból áll, hogy kiválasztott szomszédos államoknak adj esélyt csatlakozni a külpolitikai nyilatkozataihoz. Ezek közé a meghívottak közé tartoznak az Európai Gazdasági Térség államai, a bővítési/előcsatlakozási folyamatban lévő, illetve a keleti partnerség országai. A csatlakozási folyamat jogilag nem kötelező érvényű, de jelzi az adott ország hajlandóságát így a szankcióhoz való csatlakozás kikényszerítését is könnyebb elérni. A különböző aktorok igazodási arányára tekintettel elmondható, hogy a legtöbb nagy százalékban elfogadja a korlátozó intézkedéseket. Horvátország, Montenegró, Észak-Macedónia, Albánia és Liechtenstein magas igazodási hajlandóságot mutat, míg Azerbajdzsán a legalacsonyabbat. Ennek oka a politikailag és gazdaságilag mindkét féltől (uniós és orosz) függéséből eredeztethető.[67]

Ukrajna 2022-es orosz inváziójára válaszul bevezetett jelenlegi szankciók hatályát radikálisabb személyek kiterjesztenék állami és nem állami bűnrészesekre is. Ez rávilágít az addig hatályban lévők korlátjaira például, hogy csak konkrét személyeket vagy szervezeteket céloznak. Ez csökkenti a joghatósági folyamatokat és növeli a szankciók végrehajtáshoz szükséges időt.[68] Mindebből kifolyólag megalkották az "intelligens" szankciók koncepcióját, melyek konkrét ágazatok vagy szervezetek ellen vethetőek be. Ez inkább egy politikai

[67] (Cardwell és Moret, 2023)
[68] (Bělín és Hanousek, 2021)

lehetőség, de bír jogi és gazdasági következményekkel is. Kritikus szemlélet ezzel kapcsolatban, hogy mivel nem lennének elég széles körűek ezek a lépések, így nem lennének alkalmazhatóak Oroszországgal szemben. Vita tárgyává válik az arányosság és a hatékonyság. Az Európai Unió eddigi óvatos megközelítésével szembe menne, ha a célzott intézkedések helyett alkalmaznák az ilyen fajta szankciókat. Egyik legnagyobb hibája lenne az egyhangúság követelménye és a korlátozott élettartam.

Ennek orvoslására megoldás lehetne az intelligens szankciók kiegészítése néhány biztonsági elemmel. További aggályokra adhat okot az EU kisebb extraterritoriális befolyása az USA-hoz képest, mivel utóbbit dollárdominanciája meghatározóvá teszi gazdaságilag. Ez is tükrözi a szankciók összetett hétterét és rávilágít arra, hogy az Európai Unió jelenlegi felfogása túlságosan korlátozott. Ezzel kapcsolatban állami szereplők kollektív felelősségét lehet további vizsgálatoknak alávetni az intézkedésekkel összefüggésben. Az ehhez szükséges extraterritoriális polgári jogi háttér kialakítása az Egyesült Államokban és Kanadában is csak kezdetleges szakaszban van. Ha a szükséges jogszabályok kialakulnának, akkor egyes javaslatok szerint a befagyasztott orosz vagyonokat az ukrán nép javára lehetne fordítani és a hazai bíróságokon engedélyezni lehetne az orosz állam elleni magánpereket. Ebből fakadóan a befagyasztott erőforrások átcsoportosíthatóak lennének.[69]

2.3. Kitekintés esetleges globális problémákra és jövőbeli kérdésekre

2.3.1. A szankciók okozta lehetséges válságok és megoldásaik

Aggasztó lehet, hogy a konfliktus kezdeti időszakában az EU nem tudta önállóan képviselni magát. Ez megnyilvánult abban, hogy maguk a szankciók eleinte csak az Krími annexióban érintett politikusok ellen irányultak. Magától az orosz államtól csak 2022-ben, szimbolikusan a G8 tagságot vonták meg. Az Oroszországi Föderáció jobban függött az európai exporttól, mint fordítva, azonban az elmondható, hogy az uniós tagállamok számára a jövőre nézve nagyobb kiadásokkal járt az energiaellátás biztosítása. Kiemelendő néhány országban az eddig tapasztalt gazdasági változások mértéke. Ezeket összehasonítva az orosz gazdasággal, aránytalanul nagyobb csökkenést tapasztalunk. Az Európai Unión belül a balti térségben és Lengyelországban járt a legradikálisabb változásokkal a szankciós politika. Mérsékeltebb hatással járt Közép-Európára nézve, ahol racionálisabban álltak a felmerülő problémákhoz. Ukrajnában nyilvánvalóan drasztikus nehézségekkel járt a Krími megszállás. Ez a haderőfejlesztésre költött kiadások és a politikai instabilitás együttes eredményének is

[69] (Humphreys és Paegļkalna, 2022)

tulajdonítható.[70] A jelenleg is zajló orosz-ukrán harcokról elmondható, hogy a Krími invázióhoz képest sokkal komolyabb gazdasági válsághelyzeteket eredményeztek. Iana Liadze felmérése szerint 2023-ig a globális GDP 1%-kal eshet vissza, ami nagyságrend szerint 1 billió dollárnak feleltethető meg. Ez a legalapvetőbb és legkeresettebb árucikkek hiányának köszönhető. A bankszektor hasonló helyzetben van, mivel több központi bankban is további kamatemelések várhatóak. A ritkaföldfémek, illetve a gabonafélék ellátási láncának akadályoztatása már a konfliktus kirobbanása óta növekvő mértékben nehezíti meg egyes piacok ellátását.[71]

Az Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezet (FAO) adatai szerint a háborúban álló felek tették ki a globális búzaexport 23%-át és az össztermelés 7%-át a 2019. évben. Ennek csökkenése már 2022-ben 40-50%-os áremelkedéssel járt a piaci árra nézve. 7,7 USD-ről 11-USD-ra nőtt egy US bushel búza ára. Ez a változás elsősorban nem az európai kontinensen fejti ki hatását, hanem a fejlődő országokban, akik erősen függenek a fekete-tengeri exporttól. Ettől függetlenül az EU-ra is veszélyt jelenthet a fokozatos drágulás, mivel csökkenti a környező államok stabilitását és közvetetten fenyegetheti a jóléti államokat is. Az orosz blokád miatt több millió tonna gabona rekedt a Fekete-tenger partján lévő tárolókban. Ezzel fenyegetve lett Afrika és Ázsia ellátása. Az Európai Unió tagállamainak összehangolt intézkedéseket kell hoznia az élelmezésbiztonság javítása és a legszegényebb lakosság segítése érdekében. Ezért kezelik prioritásként Ukrajna mezőgazdasági termékeinek exportját.[72] Az Európai Bizottság cselekvési terve alapján szolidaritási sávokat hoztak létre, hogy alternatív szárazföldi útvonalakat biztosítsanak az exporthoz. Ennek eredményeként ukrán áru került behozatalra.

Emellett gyorssegély nyújtásra is sor került, ami növeli a humanitárius finanszírozást és támogatja a helyi élelmiszertermelést a veszélyeztetett régiókban. Az ENSZ és Törökország közvetítésével részlegesen sikerült feloldani az ukrán fekete-tengeri kikötők blokádját. Ezután létrejött a Fekete-tengeri Gabonakezdeményezés, amely megkönnyíti a kereskedelmet. Ennek révén több mint 30 millió tonna mezőgazdasági árut, szállítottak ki Ukrajnából, melynek 64%-a fejlődő országokba került.[73] A geopolitikai események, például a konfliktusok és a politikai instabilitás jelentősen befolyásolhatják az árupiacokat és az élelmiszerárakat. Különösen érzékenyek minderre a bőséges ásvány- és olajkinccsel rendelkező régiók. Ezen kockázatok és a globális energiaárak nagymértékben befolyásolhatják az élelmiszerárakat a különböző európai régiókban. Ennek a folyamatnak a megértése segíthet hatékonyabb politikákat és

[70] (Havlik, 2014)
[71] (Liadze et al., 2022)
[72] (Mustafa, 2022)
[73] ("Élelmezésbiztonság és megfizethetőség", 2023)

stratégiákat kialakítani a piacokra gyakorolt negatív hatásainak mérséklésére. Mivel Kelet-Európa jobban támaszkodik az élelmiszertermelésre, így hosszú távon kevésbé befolyásolják politikáját az esetleges veszélyek. A háború rövid távon azonban gyorsítottan fejti ki hatását az élelmiszerárakra. Ez alapot adhat az orosz befolyás növelésére a régióban, ami Nyugat-Európa államaira negatívan lehet. Ez a kontinensen, de akár az Európai Unión belül is törésvonalak kialakulásához vezethet a szankciók fenttartása és a jövőbeli politika kialakítása kapcsán.[74]

A makrogazdasági hatások legjobban az energiaszektorban és az élelmiszerárak változásaiban érhetőek utol. Ezek kiválóan dokumentálva vannak az Európai Unió költségvetési és monetáris elemzéseiben. Valószínűsíthető az árak további növekedése, különösen az orosz válaszlépéseknek köszönhetően. Ez arra készteti a döntéshozókat, hogy megelőző lépéseket tegyenek, megelőzve a későbbi gazdasági nehézségeket. Ennek egyik leghatékonyabb módja a háztartások reáljövedelem-veszteségének ellensúlyozása. Ez pénzügyi eszközökkel elérhető, de hosszútávon hátulütőkkel járhat. Második lehetőségként felmerülhetnek a támogatások és átcsoportosítások. Ezek más területeken járnak negatív következményekkel és a monetáris politikai teljes újragondolásával is járhatnak. Ez veszélyeztetheti a többnyire egységes európai álláspontot, ami így széttagozódhat és csökkentené az államközi szolidaritást. A már eleve problémás ellátási láncok így még nagyobb akadályokba ütköznének. Az energiaellátást érintő szankciók, mindkét fél részére hátrányosak. Mivel az Európai Unió összességében véve nettó energiaimportőr, ezért az ellátását illetően kétségek merülhetnek fel. A nagymértékben importált orosz energiahordozók a lakosság körében reáljövedelem csökkenést eredményeznek, amit nem pótolhat a tagállami szinten termelők profitja.

Orosz oldalon ennek fordítottja fedezhető fel, mivel ott a saját belföldi piacuk relatíve változatlanul vásárolja fel az energiacégektől a földgázt, de azok nem képesek külföldre is eljuttatni áruikat. Mindkét esetben veszteség termelődik. Ebben a helyzetben elsősorban nem az állami költségvetések kerülnek veszélybe, hanem a háztartások. Ezek közül is kiemelendőek a szegényebb rétegek, mivel ezek fogyasztási szokásai gyakran merevebbek és egy hirtelen bekövetkezett áremelkedés súlyosabb következményekkel jár számukra. Ennek elkerülésére megoldást jelenthet egy ideális fiskális és monetáris politika kialakítása. Ezeket célszerű hamar bevezetni, mivel rövidtávon a fő cél az, hogy megvédjék a fogyasztó lakosságot az áremelkedésektől. Tagállami szinten más eszközökkel is próbálták orvosolni a problémát a kormányok. Alacsonyabb energiaadók, egyösszegű transzferek népszerűsítése, illetve

[74] (Kazi Sohag et al., 2022)

árszabályozások is felmerültek megoldásként. Ezek azonban csak átmenetileg képesek fennmaradni és egyetlen feladatuk a hatások enyhítése, nem pedig megszüntetése. Hosszabb távon a kormányzati kiadásokat növelik, mert állami pénzekből fizetik a felmerülő hiányosságokat. Közgazdasági szempontból előnyösebb inkább a lakosság, a vállalatok és az állam részvételével tárgyalásokat kezdeni.

Ezeknek a megbeszéléseknek az útján megelőzhetőnek tartják a másodlagos infláció kialakulását. Ha elfogadható mértékben ajánl fel támogatásokat az állami fél, akkor képesek lehetnek a reáljövedelem csökkenésének lassítására, illetve az adók mértékének fenttartására. Amennyiben ez továbbra sem valósul meg, akkor fent áll a veszélye annak, hogy vállalkozások szűnjenek meg és a magánkeresetek tovább gyengüljenek. További kockázati tényező az Európai Központi Bank állaspontja, miszerint a háború következtében nem lehet érdemi kiigazítást tenni jelenleg. Ha ez tovább folytatódik, akkor tartós gazdasági recesszió és infláció állhat be az Európai Unióban és Európában.[75] Hasonló végkimenetelhez vezethet az is, ha az Orosz-Ukrán-Uniós háromszögben megmarad a „zero sum game" jelensége. Fontos megjegyezni, hogy az európai államok már nem csak egymást, de saját lakosságukat is fenyegetik gazdaságilag, amennyiben nem találnak elfogadható és fenttartható megoldást.[76] Egyelőre elkötelezettnek látszik az EU a jelenlegi elhatározásához. Erre példa az éles fellépés az orosz energiaimporttal szemben, ami azonban az uniós állampolgárokat is veszélyeztetheti. Ennek kapcsán a következőkben írom le a szakvéleményeket.

2.3.2. Az Európai Unió és a NATO kapcsolatának forgatókönyvei

Az EU hosszú távon csökkentheti az orosz energiaimportot. Az orosz energiaexport átstrukturálása hosszú és költséges folyamat, továbbá csökkenhet az világpiaci részesedése és az exporthatékonyság. Az EU vezetői politikai nyomást gyakorolhatnak ezáltal az orosz energiahordozók importját, különösen akkor, ha az orosz katonai tevékenység Ukrajnában tovább folytatódik. A világrend várhatóan módosul a háború és szankciók következtében, és az EU szerepe és hatalma is változhat, abból eredően mennyire képes megragadni fölényét jelen helyzetben. Az EU-nak döntenie kell arról, hogy az orosz-ukrán háború győztesei vagy vesztesei közé kerül-e, és hogy önálló hatalmi pólusként jelenik-e meg a jövőben.[77] Hasonló kérdések merülnek fel Hans Morgenthau hatalmi egyensúly elvében is. Bár közvetlenül nem az Európai Unióval foglalkozott, szemlélete azonban segíthet megérteni az EU szerepét más

[75] (Blanchard és Pisani-Ferry, 2022)
[76] (Samokhvalov, 2007)
[77] (Csáki, 2021)

államokkal és nemzetközi szervezetekkel kapcsolatban. Feltevésének értelmében az EU-nak olyan erőfeszítéseket kell tennie, amelyek segítik az európai államok közötti harmónia és együttélés megőrzését, továbbá előmozdítják az együttműködést és segítik a közös külpolitika kialakítását. Az európai stabilitás fenntartásában az erőegyensúly szempontjából is elemezhető ebből fakadóan. Az EU értékelésekor ez azt jelenti, hogy meg kell vizsgálnunk, tagállamai hogyan igazodnak az uniós politikák és döntéshozatal keretei közötti nemzeti érdekeikhez. Morgenthau kritizálta az idealizmusnak nevezett megközelítést a nemzetközi kapcsolatokban, mely túlzott hangsúlyt fektet az erkölcsi vagy etikai megfontolásokra.[78] Az EU kontextusában ez a kritika fontos lehet, hiszen a nemzeti érdekeinek pragmatikus követéséről és az olyan értékek közötti egyensúlyról beszélünk, mint a demokrácia és az emberi jogok. Ezzel összefüggésbe hozható az európai föderalizmus és a neofunkcionalizmus két különböző megközelítés az európai integráció leírására is.

Mindkét felfogás más-más perspektívában tekint a folyamat megvalósítására és a nemzeti szuverenitás ebben elfoglalt szerepére. A föderalizmus egy centralizáltabb kormányzati rendszer mellett száll síkra, amelyben a nemzeti szuverenitást európai szinten osztják meg vagy vonják össze. Ezzel bizonyos hatásköröket a tagállamoktól az uniós intézményekre ruháznak át, így az EU egy szövetségi államhoz hasonlóvá válik. Ezen kívül előnyben részesülnének a nemzetek feletti uniós intézmények, például az Európai Bizottság, az Európai Parlament és az Európai Bíróság. Ezek nagyobb számban tudnának a nemzeti kormányoktól függetlenül döntéseket hozni. Ennek értelmében a gazdasági és funkcionális integráció kibővülne a politikaival is. Ezt általában egy európai alkotmány létrehozásával vagy a meglévő uniós szerződések további felülvizsgálatának gondolatával kívánják végrehajtani.

Ezzel szemben a neofunkcionalizmus a funkcionális vagy ágazati integráció folyamatára összpontosít, amelynek során az együttműködés és az integráció meghatározott területeken (pl. szén- és acélipar) kezdődik, és fokozatosan terjed ki más szakpolitikai területekre. Az integrációt a problémák gyakorlati megoldásának szükségessége vezérli így. Ez egy területen (pl. kereskedelem) "tovagyűrűző" hatásokhoz vezethet, amelyek további integrációt, fejlődést eredményeznek más szektorokban, területeken is (pl. vámunió, közös piac). Ennek kapcsán nem feltétlenül kerülne támogatásra a központosított szövetségi struktúra. Ehelyett a kormányközi együttműködést és a tagállamok szerepét hangsúlyoznák az integráció konkrét igényekre adott válaszként történő kezdeményezésében. Mindemellett a politikai integrációt vagy egy európai politikai közösség létrehozását sem tartják első számú célnak. Ehelyett

[78] (Rösch, 2023)

elsősorban a technikai és szakpolitikai kérdésekre összpontosítanak. A gyakorlatban az európai integrációs folyamat a föderalizmus és a neofunkcionalizmus elemeit egyaránt magában foglalja, így összetett és fejlődő rendszerré válik. Ilyen téren a közös európai külpolitika a legvitatottabb téma.

Mivel ez magában foglalja a diplomácia, a kereskedelem, a biztonság és a fejlesztés összehangolását, ezért egy rendkívül nehéz kérdés a jövőjéről beszélni. Kétségtelen, hogy egy koherens külpolitika biztosítja, hogy az globális fellépések következetesek legyenek, de kialakítása túlmutat minden eddigi terület integrációs nehézségein. A legnagyobb probléma, hogy az integrált külpolitika nem egy statikus intézmény. Alkalmazkodónak kell lennie és reagálnia kell a változó nemzetközi körülményekre. Az országoknak gyakran kell kiigazítaniuk külpolitikájukat, hogy kezelni tudják a felmerülő kérdéseket, fenyegetéseket újra gondolni. Ez valószínűsíthetően problémákhoz vezethetne a jelenlegi Unióban, melyben nem elég centralizált még a döntéshozási folyamat. A probléma mindezzel kapcsolatban ott merülhet fel, hogy az Európai Uniót elemezve felmerül a gyorsaság és a hatékonyság fogalmának összekeverése a döntéshozatali folyamatokat tekintve. Ez a legfontosabb tényező a „coertion to act”-tel kapcsolatban, ami a cselekvési kényszer fogalmát összefüggésbe hozza az orosz-ukrán háborún keresztül az Unióval.[79]

A transzatlanti kapcsolatok pénzügyileg a legmeghatározóbbak. Az orosz-ukrán háborúból eredő geopolitikai kockázat hatása a hét legfontosabb (AUD, CAD, CHF, EUR, GBP, NZD és JPY) USD-ben denominált valuta árfolyamára is kihatott. Míg korábbi kutatások a tőke- és árupiacokra gyakorolt gazdasági befolyására összpontosított, újabb eredmények azt mutatják, hogy a geopolitikai kockázatok árfolyamra gyakorolt hatása aszimmetrikus, valutánként eltérő, ezen felül pedig függ az ország jogrendszerétől. Ez a jogrendszerek általi befolyásol transzmissziós mechanizmusoknak tulajdonítható. Az euró viszonylag érzéketlennek tűnik a bizonytalanabb piaci körülmények között, ami arra utal, hogy a devizaportfóliókban fedezetként szolgálhat.[80]

A transzatlanti kapcsolatok elméleti hátterével George Liska is foglalkozott, különösen az Egyesült Államok és Nyugat-Európa közötti partnerség fontosságával. Ennek egyik formája a NATO, ami egyszerre használ politikai és stratégiai eszközöket, melyek kulcsfontosságúak a nemzetközi rendszer stabilizálása szempontjából. Ebből fakadóan alakult ki a kritika, hogy a szervezet túllépett eredeti célján, mint katonai szervezet és a nemzetek feletti biztonság szimbólumává vált. Ugyan ezen okból kiindulva nem valósulhat meg az, hogy statikusan

[79] (Gazdag, 2005)
[80] (Bossman, Gubareva, Teplova, 2023)

tekintenek a globális folyamatokra és az abban elfoglalt helyükre. A külpolitikához hasonlóan a transzatlanti kapcsolatokban is ki kell alakítani egy napra kész, alkalmazkodó felfogást, ami képes a modern kihívásokkal is felvenni a versenyt. Ez magában foglalja az új tagállamokkal való bővítésnek megfontolását, ahogyan az több kelet-európai ország felvételével történt. Ez elősegítheti egy „Karoling-típusú" egység elérését is a mai Európában. Bár csak közvetetten, de a jelentős kihívásoknak kitett kontinens nagymértékben profitálhatna egy még szorosabb együttműködésből.

Ezt azonban nyilvánvalóan hátráltatja a nemzeti szuverenitás, a nyelvi sokszínűség, a történelmi feszültségek és az eltérő gazdasági érdekek. A politikai és kulturális identitások nemzeti szinten továbbra is erősek. Az európai integrációt nagyrészt a gazdasági és politikai együttműködés hajtotta eddig, de utóbbi centralizálása még csak kezdeti szakaszban van.[81] Ez a fajta intézményi szinteződés és szuverenitási rétegződés teszi létre a problémák kategorizálását is. Különbséget lehet tenni az Európai Uniót kívülről veszélyeztető, globális válságok, a középső szinten megjelenő páneurópai és a belső fenyegetések között. Utóbbiba az integrációt és a döntéshozatali folyamatokat lassító tényezők értendőek. Ezek mentén tehető fel a kérdés, hogy tényleg a krízisek idézik-e elő a legfontosabb politikai és intézményi változásokat az EU életében? Ebből kiindulva pedig arra is érdemes választ keresnünk, hogy az orosz-ukrán konfliktusra válaszképpen adott szankciósorozatok lehetnek-e egy közös külpolitika előfutárai?[82]

Az eddig tárgyalt Európai Uniós szankciók időbeli rendben felsorolva a függelékben található táblázatban szerepelnek.

3. ÖSSZEGZÉS

3.1. A kutatási kérdések elemzése és dolgozatom lezárása

3.1.1. A főbb részekben foglaltak újbóli kiemelése

A hibrid hadviselés széles körben használt kifejezés a nyugati szakirodalomban és az orosz katonai gondolkodásban is elfogadottá vált. Orosz szakértők szerint a hibrid háborúk új típusú nemzetközi konfliktusok, melyek hatékony eszközök lehetnek Oroszország ellenfelei számára. Hangsúlyozzák, hogy a technológia és a technológiailag legfejlettebb országok fogják meghatározni a jövő háborúinak formáját. Ezzel összefüggésben az egyik legfontosabb kérdés az "exit stratégia", hogy hogyan záródik le egy konfliktus és miként valósíthatóak meg az agresszor által elért célok. Főképp akkor kell ezt vizsgálni, ha a kezdeményező fél hivatalosan

[81] (Testoni, 2021)
[82] (Tarrósy és Vörös, 2013)

nem is részese a csatározásoknak. Az ukrajnai háború kapcsán az orosz hadtudományi gondolkodásban kialakult nézetek két fontos dilemmát vetnek fel. Az első azt vitatja. hogy a hibrid háborúban nincs egyértelmű győztes vagy vesztes, tehát a hagyományos kapitulációra vagy békeszerződésre nem lehet számítani. Ez azt jelenti, hogy a konfliktusok hosszabb ideig eltarthatnak és az erőszak alkalmazása csak a végső siker érdekében történik. A második kérdés arra utal, hogy a fáradtság és a megerőltetés stratégiai tényezővé válik. Ennek értelmében minden fél erőforrásait fokozottan igénybe veszi a küzdelem és ez lehetőséget teremt a stratégiai győzelemre. Az Ukrajna ellen vívott harcokban jelenleg még nem látszik egyértelműen a kimenetel. A gazdasági recesszió és belpolitikai válságok mindkét félre kihatnak.[83]

Az előbbiek mélyebb megismerése érdekében érdemes Irán példájával összehasonlítani az aktuális szankciókat. Az ottani vendéglátó ipar 2016-2017-ig, majd 2018-2019-ig volt korlátozás alatt. A célpontban az ezzel összefüggő jogok álltak, amik közvetetten voltak hivatottak gazdasági visszaesést okozni. A mobilitási, kommunikációs, gazdasági és pénzügyi szabadságra, illetve a nemek közötti igazságosságra felépítve, a korlátozó intézkedések sikeresek voltak rövid távon is. Az eredmények rávilágítottak a válság és az igazságosság kapcsolatára és az ezekből eredő kérdésekre nemzetközi és regionális szinten.[84] Ez komoly problémákra hívta fel az Európai Unió figyelmét a saját belső rendszerével kapcsolatban.

Az előbbiekben leírt ellentét a hatékonyság és igazságosság között több tagállamban is ellenállást váltott ki. Felmerült a politológusok körében, hogy a jelenlegi szankciók sikertelensége vagy előre nem látott következményei megerősíthetik az autokratikus kormányokat. Ebből kifolyólag több felmérés is történt, amik azt vizsgálták, hogy a polgárok milyen feltételek mellett tartják megfelelőnek a saját kormányuk elleni külső intézkedéseket. Megállapították, hogy ezek csökkentik a vezetésbe vetett bizalmat az állampolgárok körében. A vádaskodás negatív hatását azonban mérsékelheti a vádak forrása, illetve azok alapjának cáfolása. Azt javasolják, hogy az EU-nak óvatosnak kell lennie a hagyományos végrehajtási eszközök alkalmazásával és egy alternatív, alulról felfelé irányuló végrehajtási mechanizmusra kell törekednie. Az ügyészek és a kormányzati bizalom szerepének vizsgálata során a külső beavatkozások összefüggésbe kerültek a felelősség áthárításával. A nemzetközi szereplők hibáztatása a populista és autoriter szereplők narratíváihoz igazodik és úgy állítja be a nemzetközi aktorokat, mint akik nem értik az országok politikai kontextusát. A felelősség áthárításának ellensúlyozására egy fő lehetőség merült fel. E szerint lehetővé kell tenni a

[83] (Jójárt, 2019)
[84] (Seyfi et al., 2022)

polgárok számára, hogy panaszt tegyenek a saját kormányuk intézkedései ellen, ezt követően pedig egy független szakértőkből álló intézményt sürgetnek létrehozni, ami ügyészségi feladatokat látna el. Ennek keretében lényegében nemzetköziesülne a tagállami végrehajtás, továbbá az igazságszolgáltatás, ami a szorosabb integrációt segítené elő.[85]

3.1.2. Hipotéziseim megválaszolása a leírtak fényében

A dolgozatomban leírtak fényében úgy gondolom, hogy első hipotézisem, mely arra vonatkozik, hogy az Oroszország ellen bevezetett szankciók nem érték el a várt gazdasági hatásokat, alátámasztható. Az Európai Unió lépései nem voltak teljesen sikertelenek, de a kívánt mértékben jelen állás szerint nem tudták befolyásolni az orosz piacok úgy ahogy kívánták. Rövid távon igaz érezhető volt a hirtelen változás, azonban a vállalatok gyors alkalmazkodása hatékonyan küszöbölte ki a felmerülő problémákat. Második hipotézisemet szintén igaznak tartom. Az EU felgyorsult döntéshozatali folyamatai ígéretes jelenségnek tűnik a jövőre nézve. Az együttműködés fokozódásának és a kormányközi politika összehangolásának folytatása remek lehetőség a ténylegesen egységes, akár intézményi szintű külpolitika kialakítására. Szintén igaznak valósnak tartom azt a felvetésemet is, hogy az orosz-ukrán háborúval szakadás az Oroszországi Föderáció tekintélyes időre elvágta magát a nyugati államoktól, mind politikai, mind gazdasági és jogi értelemben. Azt azonban ki kell emelni, hogy az Ázsiával és fejlődő országokkal ápolt kapcsolata felértékelődött. Erről a következő alcímben írok részletesen, ahol a következtetéseimet vonom le, azt követően pedig kifejtem saját véleményemet a kutatásról és annak jövőbeli lehetőségeiről.

3.1.3. A konklúziók és saját gondolataim ismertetése

Befejezésképpen fontosnak tartom megállapítani, hogy munkám kifejezetten az Oroszországot és Európai Uniót legjobban befolyásoló folyamatokra fókuszált, de ezek mellett fontos figyelemmel kísérni a további geopolitikai és gazdasági eseményeket is. Ezek közül kiemelendő az ázsiai nemzetközi szervezetek, Kína és az angolszász államok hozta döntéseket is. Úgy gondolom, hogy ezek jövőbeli vizsgálata és összekapcsolása jelenlegi kutatásommal elengedhetetlen Eurázsia jövőbeli tanulmányozásához. A szankciósrendszer, az EU tagállamok viselkedése, valamit Magyarország és Oroszország kapcsolatának mélyebb elemzése szintén fontos Hazánk szempontjából. Jelen dolgozatomból kiindulva ezzel a témakörrel foglalkoznék az elkövetkezendő időben.

[85] (Schlipphak et al., 2022)

IRODALOMJEGYZÉK

Aladekomo, Anthony. 2022. 'Russian Aggression against Ukraine, Sovereignty and International Law'. *SSRN Electronic Journal*. https://doi.org/10.2139/ssrn.4064020.

Alesina, Alberto, Francesco Giavazzi, and Rohonyi András. 2008. *Európa jövője: reform vagy hanyatlás*. Budapest: Gondolat.

Amadio Viceré, Maria Giulia. 2023. 'Informal Groupings as Types of Differentiated Cooperation in EU Foreign Policy: The Cases of Kosovo, Libya, and Syria'. *Contemporary Security Policy* 44 (1): 35–66. https://doi.org/10.1080/13523260.2022.2144372.

Anghel, Veronica, and Erik Jones. 2023. 'Is Europe Really Forged through Crisis? Pandemic EU and the Russia – Ukraine War'. *Journal of European Public Policy* 30 (4): 766–86. https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2140820.

Antony Anghie. 2009. 'Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law'. *Windsor Yearbook of Access to Justice* 27 (2): 497–502. https://doi.org/10.22329/WYAJ.V27I2.4559.

Babina, Tania, Benjamin Hilgenstock, Oleg Itskhoki, Maxim Mironov, and Elina Ribakova. 2023. 'Assessing the Impact of International Sanctions on Russian Oil Exports'. *SSRN Electronic Journal*. https://doi.org/10.2139/ssrn.4366337.

Bagheri, Sajjad, and Hamid Reza Akbarpour. 2016. 'Reinvestigation of the West's Sanctions against Russia in the Crisis of Ukraine and Russia's Reaction'. *Procedia Economics and Finance* 36: 89–95. https://doi.org/10.1016/S2212-5671(16)30019-3.

Balázs Tárnok. 2022. 'Az orosz–ukrán háború hatása a nemzeti kisebbségek védelmére'. https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/19659/33_tarnok_balazs.pdf?sequence=1

Bebier, Anton. 2015. 'Crimea and the Russian-Ukrainian Conflict'. *Romanian Journal of European Affairs* 15 (1): 35–54.

Bělín, Matěj, and Jan Hanousek. 2021. 'Which Sanctions Matter? Analysis of the EU/Russian Sanctions of 2014'. *Journal of Comparative Economics* 49 (1): 244–57. https://doi.org/10.1016/j.jce.2020.07.001.

Bence Gát Ákos. 2022. 'Az orosz–ukrán háború megváltoztatja-e az Európai Unió politikai mindennapjait?' https://eustrat.uni-nke.hu/hirek/2022/03/03/az-orosz-ukran-haboru-megvaltoztatja-e-az-europai-unio-politikai-mindennapjait

Blanchard, Olivier J, and Jean Pisani-Ferry. 2022. 'Fiscal Support and Monetary Vigilance: Economic Policy Implications of the Russia-Ukraine War for the European Union'.

Bossman, Ahmed, Mariya Gubareva, and Tamara Teplova. 2023. ‘Asymmetric Effects of Geopolitical Risk on Major Currencies: Russia-Ukraine Tensions’. *Finance Research Letters* 51 (January): 103440. https://doi.org/10.1016/j.frl.2022.103440.

Brummer, Klaus. 2009. ‘Imposing Sanctions: The Not So ‘Normative Power Europe&#8217’; *European Foreign Affairs Review* 14 (2). https://kluwerlawonline.com/api/Product/CitationPDFURL?file=Journals\EERR\EERR2009015.pdf.

Burke-White, William W. 2014. ‘Crimea and the International Legal Order’. *Survival* 56 (4): 65–80. https://doi.org/10.1080/00396338.2014.941548.

Cardwell, Paul James. 2015. ‘The Legalisation of European Union Foreign Policy and the Use of Sanctions’. *Cambridge Yearbook of European Legal Studies* 17 (December): 287–310. https://doi.org/10.1017/cel.2015.11.

Cardwell, Paul James, and Erica Moret. 2023. ‘The EU, Sanctions and Regional Leadership’. *European Security* 32 (1): 1–21. https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2085997.

Chachko, Elena, and J. Benton Heath. 2022. ‘A Watershed Moment for Sanctions? Russia, Ukraine, and the Economic Battlefield’ 116 (January): 135–39. https://doi.org/10.1017/aju.2022.21.

Csáki György. 2021. ‘A 2022. évi orosz–ukrán háború gazdasági következményei’. *Nemzet és Biztonság* 14 (3). https://doi.org/10.32576/nb.2021.3.4.

https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/

Davis, Christopher Mark. 2016. ‘The Ukraine Conflict, Economic–Military Power Balances and Economic Sanctions’. *Post-Communist Economies* 28 (2): 167–98. https://doi.org/10.1080/14631377.2016.1139301.

Dr. Ádány Tamás Vince, Dr. Almási Ferenc, and Dr. Baller Barbara. 2009. *A Fegyveres Összeütközések Joga*. Zrínyi Kiadó.

Drezner, Daniel W. 2015. ‘Targeted Sanctions in a World of Global Finance’. *International Interactions* 41 (4): 755–64. https://doi.org/10.1080/03050629.2015.1041297.

Engelberth István. 2022. ‘Oroszország változó helye a globális térben (Földrajzi szempontok az orosz-ukrán háborúhoz)’. In *Szemelvények a BGE kutatásaiból*, edited by Szegedi Krisztina, 75–81. Budapesti Gazdasági Egyetem. https://doi.org/10.29180/978-615-6342-49-2_8.

‘EU Response to Russia’s Invasion of Ukraine’. 2023. 5 July 2023. https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/.

‘EU Restrictive Measures against Russia over Ukraine (since 2014)’. 2023. 29 June 2023. https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/.

‘EU Sanctions against Russia Explained’. 2023. 26 June 2023. https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/.

Falke, Andreas. 2000. ‘The EU–US Conflict over Sanctions Policy: Confronting the Hegemon’. *European Foreign Affairs Review* 5 (2). https://kluwerlawonline.com/api/Product/CitationPDFURL?file=Journals\EERR\2688 18.pdf.

Feldbrugge, Ferdinand. 2014. ‘Ukraine, Russia and International Law’. *Review of Central and East European Law* 39 (1): 95–98.

Fischer, Sabine. 2017. ‘A Permanent State of Sanctions? Proposal for a More Flexible EU Sanctions Policy toward Russia’.

‘Food Security and Affordability’. 2023. 28 June 2023. https://www.consilium.europa.eu/en/policies/food-security-and-affordability/.

Garai Nikolett, and Szalai Máté. 2022. ‘Kisállamok és középhatalmak viselkedése és dilemmái az orosz–ukrán háborúban’. KKI Elemzések. KKI Elemzések. Külügyi és Külgazdasági Intézet. https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2022.34.

Gaur, Ajai, Alexander Settles, and Juha Väätänen. n.d. ‘Do Economic Sanctions Work? Evidence from the Russia-Ukraine Conflict’. *Journal of Management Studies* n/a (n/a). Accessed 7 July 2023. https://doi.org/10.1111/joms.12933.

Gazdag Ferenc. 2005. *Európai Integráció És Külpolitika*. Osiris Kiadó. Budapest: 2005.

Gebert, Konstanty. 2013. ‘SHOOTING IN THE DARK? EU SANCTIONS POLICIES’.

Genschel, Philipp, and Frank Schimmelfennig. 2022. ‘War, Political Development, and European Integration: A Debate on Kelemen and McNamara’s “State-Building and the European Union”’. *Journal of European Public Policy* 29 (12): 1867–70. https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2141824.

Girardone, Claudia. 2022. ‘Russian Sanctions and the Banking Sector’. *British Journal of Management* 33 (4): 1683–88. https://doi.org/10.1111/1467-8551.12656.

Giumelli, Francesco, Willem Geelhoed, Max de Vries, and Aurora Molesini. 2022. ‘United in Diversity? A Study on the Implementation of Sanctions in the European Union’. *Politics and Governance* 10 (1): 36–46.

Gould-Davies, Nigel. 2020. ‘Russia, the West and Sanctions’. In *Survival: Global Politics and Strategy (February-March 2020): Deterring North Korea*. Routledge.

Gülce Uygun, Ayşe. 2022. ‘Principled Pragmatism in Practice. The EU’s Policy towards Russia after Crimea’. *Europe-Asia Studies* 74 (10): 1968–70. https://doi.org/10.1080/09668136.2022.2129171.

Havlik, Peter. 2014. ‘Economic Consequences of the Ukraine Conflict’. Research Report 14. Policy Notes and Reports. https://www.econstor.eu/handle/10419/204257.

Hufbauer, Gary Clyde, and Euijin Jung. 2020. ‘What’s New in Economic Sanctions?’ *European Economic Review* 130 (November): 103572. https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2020.103572.

Humphreys, Richard, and Lauma Paegļkalna. 2022. ‘Collective Responsibility: Widening the Target for Sanctions Arising from the Russian Invasion of Ukraine’. *SSRN Electronic Journal*. https://doi.org/10.2139/ssrn.4060962.

‘Időrendi áttekintés – Az Oroszországgal szemben az ukrán válság nyomán bevezetett uniós korlátozó intézkedések’. 2023. 28 July 2023. https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/.

‘Ismertető az Oroszországgal szembeni uniós szankciókról’. 2023. 12 October 2023. https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/.

Károly Turcsányi, and Gábor Molnár. 2022. ‘A 2022-BEN KIROBBANT OROSZ-UKRÁN HÁBORÚ TÖRTÉNETI ÉS GEOPOLITIKAI HÁTTERÉNEK OROSZ MEGKÖZELÍTÉSE’.

Khudaykulova, Madina, He Yuanqiong, Akmal Khudaykulov, and Bojan Obrenovic. 2022. ‘Economic Consequences and Implications of the Ukraine-Russia War’. *THE INTERNATIONAL JOURNAL OF MANAGEMENT SCIENCE AND BUSINESS ADMINISTRATION* 8 (May): 44–52. https://doi.org/10.18775/ijmsba.1849-5664-5419.2014.84.1005.

Kluge, Janis. 2022. ‘Russia’s Economy Is Much More than a “Big Gas Station.” Under Sanctions, That’s Now Its Biggest Problem’. *Bulletin of the Atomic Scientists* 78 (6): 307–9. https://doi.org/10.1080/00963402.2022.2132735.

Kotova, Anastasiya, and Ntina Tzouvala. 2022. ‘In Defense of Comparisons: Russia and the Transmutations of Imperialism in International Law’. *American Journal of International Law* 116 (4): 710–19. https://doi.org/10.1017/ajil.2022.48.

Krisztián Jójárt. 2019. ‘A hibrid hadviselés orosz elméletének változása az ukrajnai tapasztalatok tükrében’.

Le, Thanh Ha, and Ngoc Thang Bach. 2022. ‘Global Sanctions, Foreign Direct Investment, and Global Linkages: Evidence from Global Data’. *The Journal of International Trade & Economic Development* 31 (7): 967–94. https://doi.org/10.1080/09638199.2022.2047218.

Liadze, Iana, Corrado Macchiarelli, Paul Mortimer-Lee, and Patricia Sanchez Juanino. 2022. ‘The Economic Costs of the Russia- Ukraine Conflict’, no. 32.

Liadze, Iana, Corrado Macchiarelli, Paul Mortimer-Lee, and Patricia Sanchez Juanino. 2023. ‘Economic Costs of the Russia-Ukraine War’. *The World Economy* 46 (4): 874–86. https://doi.org/10.1111/twec.13336.

Maass, Anna-Sophie. 2020. ‘The Actorness of the EU’s State-Building in Ukraine - Before and after Crimea’. *Geopolitics* 25 (2): 387–406. https://doi.org/10.1080/14650045.2018.1559149.

Maçães, Bruno. 2018. *Eurázsia hajnala: az új világrend nyomában*. Budapest: Pallas Athéné Könyvkiadó.

Mamlyuk, Boris N. 2015. ‘The Ukraine Crisis, Cold War II, and International Law’. *German Law Journal* 16 (3): 479–522. https://doi.org/10.1017/S2071832200020952.

Marinov, Nikolay. 2005. ‘Do Economic Sanctions Destabilize Country Leaders?’ *American Journal of Political Science* 49 (3): 564–76. https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2005.00142.x.

Marxsen, Christian. 2014. ‘An International Law Perspective’.

Mbah, Ruth Endam, and Forcha Wasum. 2022. ‘Russian-Ukraine 2022 War: A Review of the Economic Impact of Russian-Ukraine Crisis on the USA’. *Advances in Social Sciences Research Journal* 9 (March): 144–53. https://doi.org/10.14738/assrj.93.12005.

Mustafa, Shirley (EST). 2022. ‘The Importance of Ukraine and the Russian Federation for Global Agricultural Markets and the Risks Associated with the Current Conflict’.

Ortmann, Stefanie. 2022. ‘Russian Spatial Imaginaries and the Invasion of Ukraine: Geopolitics and Nationalist Fantasies’. *Political Geography*, November. https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2022.102784.

Papanikos, Gregory T. n.d. ‘Europe, Ukraine and Russia: What Is Really at Stake?’

Paul, Kalinichenko. 2017. ‘Post-Crimean Twister:Russia, the EU and the Law of Sanctions’. *Russian Law Journal* 5 (3): 9–28.

Petrov, Roman, and Paul Kalinichenko. 2011. ‘THE EUROPEANIZATION OF THIRD COUNTRY JUDICIARIES THROUGH THE APPLICATION OF THE EU ACQUIS: THE CASES OF RUSSIA AND UKRAINE’. *International & Comparative Law Quarterly* 60 (2): 325–53. https://doi.org/10.1017/S0020589311000066.

Quaglia, Lucia, and Amy Verdun. 2023. ‘Weaponisation of Finance: The Role of European Central Banks and Financial Sanctions against Russia’. *West European Politics* 46 (5): 872–95. https://doi.org/10.1080/01402382.2022.2155906.

Rein Mollerson. 1998. ‘NATO Enlargement and the NATO-Russian Founding Act: The Interplay of Law and Politics’. *International and Comparative Law Quarterly* 47 (1): 192–204. https://doi.org/10.1017/S0020589300061613.

Réka Varga. 2022. ‘Orosz–ukrán konfliktus: a háború alapvető szabályai, nemzetközi és nemzeti felelősségre vonási lehetőségek’.

Rösch, Felix. 2023. ‘The Positivist Challenge, the Rise of Realism, and the Demise of Nationalism’. In *The Palgrave Handbook of International Political Theory: Volume I*, edited by Howard Williams, David Boucher, Peter Sutch, David Reidy, and Alexandros Koutsoukis, 205–22. International Political Theory. Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-36111-1_11.

Samokhvalov, Vsevolod. 2007. *Relations in the Russia-Ukraine-EU Triangle: ‘Zero-Sum Game’ or Not?* Occasional Paper / European Union Institute for Security Studies 68. Paris: European Union Inst. for Security Studies.

Schlipphak, Bernd, Paul Meiners, Oliver Treib, and Constantin Schäfer. 2022. ‘When Are Governmental Blaming Strategies Effective? How Blame, Source and Trust Effects Shape Citizens’ Acceptance of EU Sanctions against Democratic Backsliding’. *Journal of European Public Policy* 0 (0): 1–23. https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2102671.

Schropp, Simon, and Marinos Tsigas. 2023. ‘Designing “Optimal” Sanctions on Russian Imports’. *The World Economy* 46 (3): 498–531. https://doi.org/10.1111/twec.13377.

Sergey V. Kazantsev. 2019. ‘Evaluation of the Sanctions Impact on Sanctioning Countries’ Trade with Russia’. https://cyberleninka.ru/article/n/evaluation-of-the-sanctions-impact-on-sanctioning-countries-trade-with-russia/viewer.

Seyfi, Siamak, Colin Michael Hall, Jarkko Saarinen, and Tan Vo-Thanh. 2022. ‘Do International Sanctions Help or Inhibit Justice and Sustainability in Tourism?’ *Journal of Sustainable Tourism* 0 (0): 1–18. https://doi.org/10.1080/09669582.2022.2069785.

Sohag, Kazi, Md Monirul Islam, Ivana Tomas Žiković, and Hoda Mansour. 2022. 'Food Inflation and Geopolitical Risks: Analyzing European Regions amid the Russia-Ukraine War'. *British Food Journal* 125 (7): 2368–91. https://doi.org/10.1108/BFJ-09-2022-0793.

Steiner, Nils D., Ruxanda Berlinschi, Etienne Farvaque, Jan Fidrmuc, Philipp Harms, Alexander Mihailov, Michael Neugart, and Piotr Stanek. 2023. 'Rallying around the EU Flag: Russia's Invasion of Ukraine and Attitudes toward European Integration'. *JCMS: Journal of Common Market Studies* 61 (2): 283–301. https://doi.org/10.1111/jcms.13449.

Stephen Cecchetti, Kermit L. Schoenholtz, Richard Berner. 2022. 'Russian Sanctions: Some Questions and Answers'. VoxEU. Accessed 11 April 2023. https://joserobertoafonso.com.br/wp-content/uploads/2022/03/voxeu.org-Russian-sanctions-Some-questions-and-answers.pdf.

Szép, Viktor. 2020. 'New Intergovernmentalism Meets EU Sanctions Policy: The European Council Orchestrates the Restrictive Measures Imposed against Russia'. *Journal of European Integration* 42 (6): 855–71. https://doi.org/10.1080/07036337.2019.1688316.

Szpak, Agnieszka. 2017. 'Legal Classification of the Armed Conflict in Ukraine in Light of International Humanitarian Law'. *Hungarian Journal of Legal Studies* 58 (3): 261–80. https://doi.org/10.1556/2052.2017.58.3.2.

Testoni, Michele, ed. 2021. *NATO and Transatlantic Relations in the 21st Century: Foreign and Security Policy Perspectives*. Contemporary Security Studies. Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge.

Tarrósy István, Vörös Zoltán. 2013. 'Az átalakuló világrend küszöbén'. 2013. Pécs: IdResearch kft : Publikon.

Timofeev, Ivan N. 2022. 'Sanctions on Russia: A New Chapter'. *Russia in Global Affairs* 20 (4). https://doi.org/10.31278/1810-6374-2022-20-4-103-119.

Trivedy, Arpita, and Moududa Khatun. 2023. 'Importance of BRICS as a Regional Politics and Policies'. *GeoJournal* 88 (5): 5205–20. https://doi.org/10.1007/s10708-023-10883-w.

'Ukraine_ Conflict at the Crossroads of Europe and Russia _ Council on Foreign Relations.Pdf'. n.d. Accessed 27 April 2023. https://indianstrategicknowledgeonline.com/web/Ukraine_%20Conflict%20at%20the

%20Crossroads%20of%20Europe%20and%20Russia%20_%20Council%20on%20Foreign%20Relations.pdf.

Veebel, Viljar, and Raul Markus. 2015. ‘Lessons From The EU-Russia Sanctions 2014-2015’. *Baltic Journal of Law & Politics* 8 (1): 165–94. https://doi.org/10.1515/bjlp-2015-0015.

Wivel, Revecca Pedi, Anders. 2023. ‘The Power (Politics) of the Weak Revisited: Realism and the Study of Small-State Foreign Policy’. In *Agency, Security and Governance of Small States*. Routledge.

MELLÉKLETEK

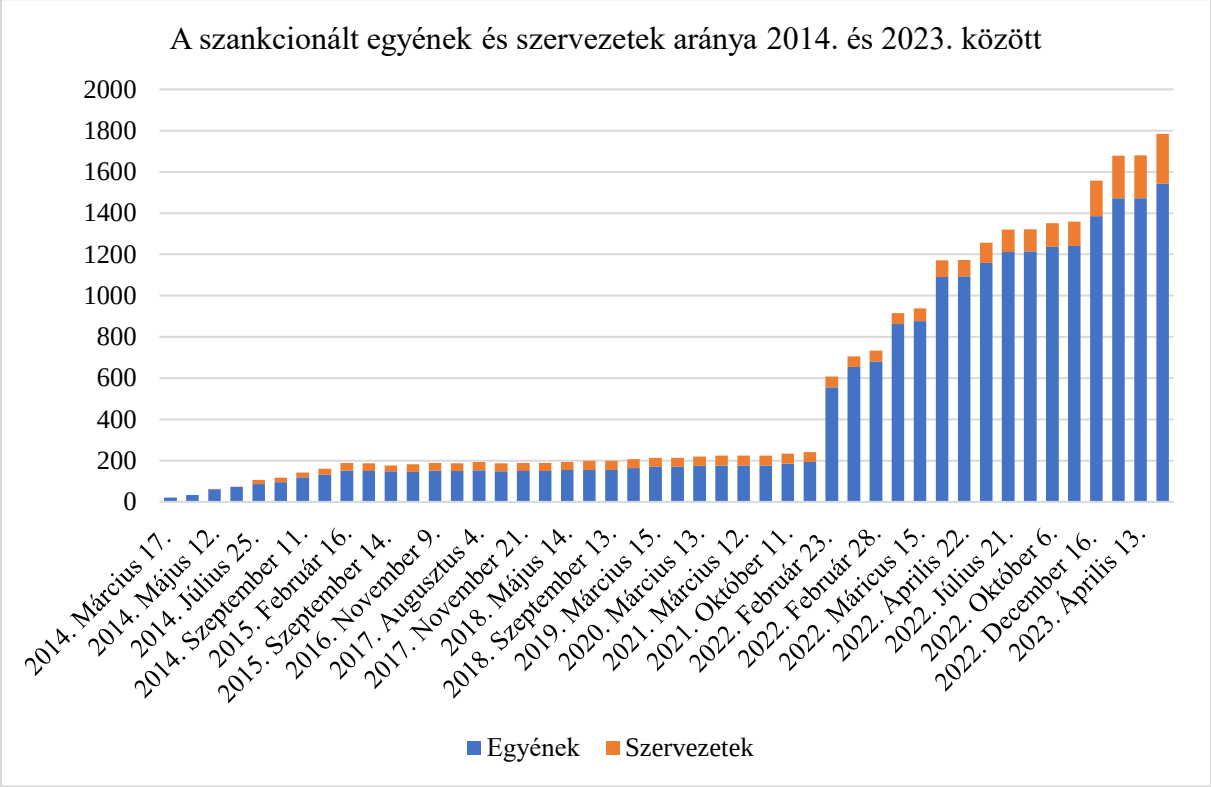

1.. számú ábra

Forrás: https://www.statista.com/statistics/1293589/eu-sanctions-against-russia/

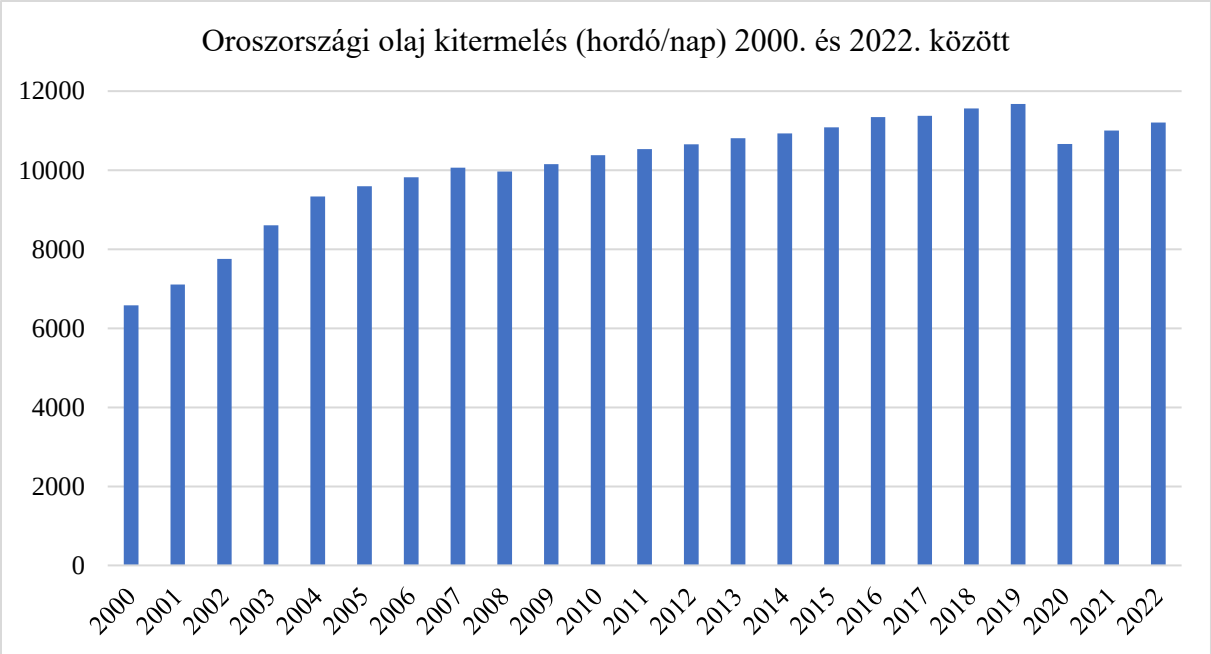

2.. számú ábra

Forrás: https://www.statista.com/statistics/265187/oil-production-in-russia-in-barrels-per-day/

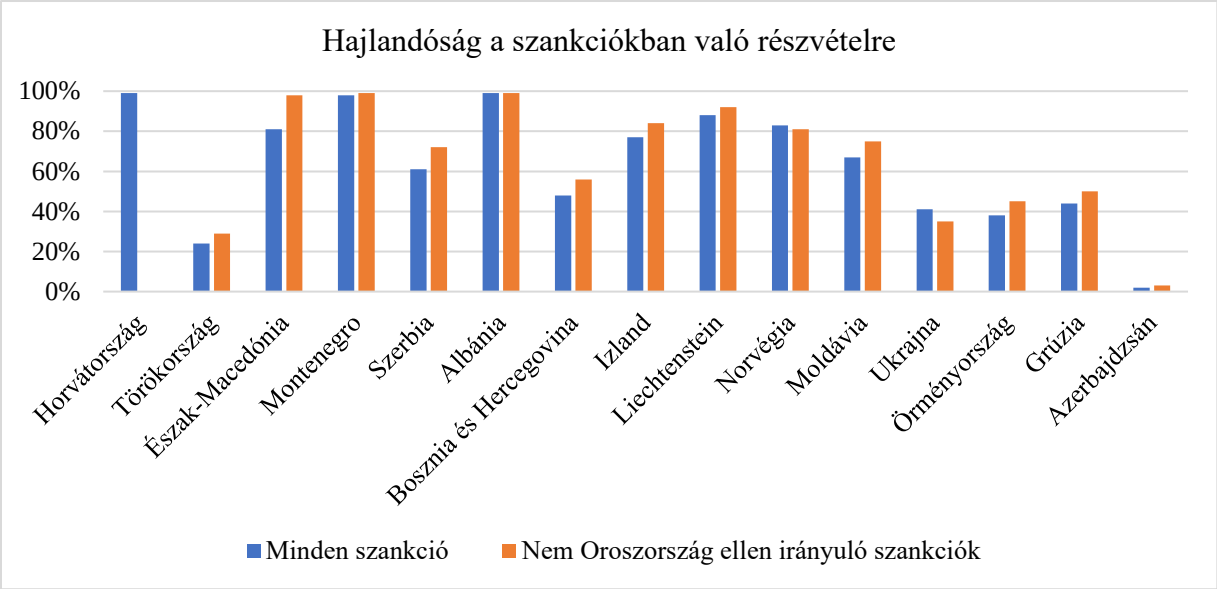

3. számú ábra

Forrás: Paul James Cardwell és Erica Moret, "The EU, Sanctions and Regional Leadership", European Security 32, 1. szám, 8. oldal

FÜGGELÉKEK

Dátum	EU szankció
2014.03.03	Külügyek Tanácsának rendkívüli ülése
2014.03.06	Állam- és kormányfők rendkívüli ülése
2014.03.17	21 orosz és ukrán tisztviselőt korlátozó intézkedések bevezetése
2014.03.20	Elmarad az EU-Oroszország csúcstalálkozó
2014.05.12	Megállapodás az új szankciókról
2014.06.23	A Krímből származó áruk behozatali tilalma
2014.07.22	A Tanács intézkedéseket hoz az MH17-es járat lezuhanását követően
2014.07.29	A Tanács elfogadta a célzott "gazdasági szankciókat"
2014.09.12	További gazdasági szankciók Oroszországgal szemben
2014.11.28	Az EU megerősíti a kelet-ukrajnai szakadárok elleni szankciókat
2014.12.19	Áruk és szolgáltatások exporttilalma Krímből
2015.01.29	Az egyedi korlátozó intézkedések kiterjesztése
2015.02.16	Szeparatisták elleni vagyon befagyasztást és beutazási tilalmat rendeltek el 19 személy és 9 szervezet ellen
2015.03.13	151 magánszemély és 37 szervezet elleni intézkedések meghosszabbítása
2015.06.22	A gazdasági szankciók meghosszabbítása
2015.09.14	149 magánszemély és 37 szervezet ellen hozott korlátozó intézkedések meghosszabbítása
2015.12.21	A gazdasági szankciók meghosszabbítása
2016.03.10	A Tanács 146 személyt és 37 vállalatot szankcionál
2016.07.01	A gazdasági szankciókat meghosszabbítják
2016.09.15	A 146 magánszemély és 37 szervezet elleni uniós szankciókat meghosszabbítják
2016.11.08	Az EU a Duma hat krími képviselőjét felveszi a szankcionáltakhoz
2016.12.19	Meghosszabbítják a gazdasági szankciókat
2017.03.13	150 személy és 37 szervezet elleni szankciók meghosszabbítása
2017.06.19	A Krím elleni uniós szankciókat meghosszabbították
2017.06.26	A gazdasági szankciókat kiterjesztették 2018. január 31-ig
2017.07.28	Az EU meghosszabbítja a gazdasági szankciókat Oroszországgal szemben 2018. január 31-ig.
2017.08.04	Az EU 3 személyt és 3 vállalatot tesz a szankciós listára

2017.09.14	149 személy és 38 szervezet szankciók meghosszabbítása
2017.12.21	Az EU meghosszabbítja a gazdasági szankciókat
2018.03.12	Uniós szankciók meghosszabbították
2018.05.14	Az EU vízumtilalmat rendel el és vagyon befagyasztást 5 személlyel szemben, akik kapcsolatban állnak az orosz elnöki Krímben tartott választásokhoz köthető.
2018.06.18	Meghosszabbították a Krím elleni uniós szankciókat 2019. június 23-ig.
2018.07.05	Az Oroszországgal szembeni uniós gazdasági szankciók 2019. január 31-ig meghosszabbították.
2018.12.21	Uniós szankciók meghosszabbították
2019.03.04	Az ukrán kormányzati pénzek sikkasztásáért felállított tanács meghosszabbítja a szankciókat egy évre
2019.03.15	Válasz a Kercsi-szoros és az ukrán területi egység megsértésére. Szankcióhosszabbítás
2019.06.20	Krím és Szevasztopol illegális elcsatolása - az EU meghosszabbítja a szankciókat egy évvel
2019.09.12	2020. március 15-ig meghosszabbítják az ukrán területi integritás megsértésekor hozott szankcióknak
2019.12.19	További 6 hónappal meghosszabbítják a gazdasági szankciókat
2020.03.15	További vagyon befagyasztások az ukrán állami pénzek sikkasztása miatt
2020.03.15	Ukrán territoriális integrációhoz fűződő szankciók meghosszabbítás
2020.06.18	Krím és Szevasztopol illegális elcsatolása - az EU meghosszabbítja a szankciókat egy évvel
2020.06.29	További 6 hónappal meghosszabbítják a gazdasági szankciókat
2020.10.01	Kercsi-híd építésében részt vevő 2 személy és 4 szervezet szankcionálása
2020.12.17	További 6 hónappal meghosszabbítják a gazdasági szankciókat
2021.03.04	Az ukrán kormányzati pénzek sikkasztásáért felállított tanács meghosszabbítja a szankciókat egy évre
2021.03.12	Ukrán territoriális integrációhoz fűződő szankciók meghosszabbítása 6 hónappal
2021.06.21	A Krím és Szevasztopol elcsatolása miatt alakított tanács egy évvel meghosszabbítja a korlátozó intézkedéseket
2021.09.10	Ukrán territoriális integrációhoz fűződő szankciók meghosszabbítása 6 hónappal

2021.10.11	A területi integráció miatt 8 személlyel bővül a szankciós lista
2022.01.13	További 6 hónappal meghosszabbítják a gazdasági szankciókat
2022.02.21	A területi integráció miatt 5 személlyel bővül a szankciós lista
2022.02.23	A Donyecki és Luhanszki területek elfoglalása miatt elfogadnak egy szankciócsomagot
2022.02.24	Az orosz agresszió elítélése
2022.02.25	Egyéni és gazdasági szankcióscsomagok bevezetése
2022.02.28	Egyéni és gazdasági szankcióscsomagok bevezetése
2022.02.28	26 személy és 1 szervezet szankcionálása az invázió tekintetében
2022.03.02	Orosz bankok korlátozása
2022.03.02	Orosz állami tulajdonban lévő vállalatok és médiák szankcionálása
2022.03.03	Újabb szankciós csomag
2022.03.09	Oroszország és Fehéroroszország elleni ágazati gazdasági korlátozások elfogadása
2022.03.09	160 személy ellen korlátozó intézkedéseket hoznak a katonai szerepük miatt
2022.03.10	Újabb szankciós csomag
2022.03.15	Ágazati és egyéni szankciók
2022.03.15	Szigorító intézkedések 9 személy és 15 mellékszemély ellen a negyedik szankciócsomaggal egyetemben
2022.04.08	Ötödik szankciós csomag
2022.04.08	218 személy és 18 szervezet korlátozása az ötödik szankciócsomaggal összhangban
2022.04.13	Az EU kivételeket hoz a humanitárius akciók elősegítése érdekében
2022.04.21	2 további személy szankcionálása a Krím elcsatolásában játszott szerepükért
2022.05.30	Élelmiszer, energia biztonsági és védelmi tárgyalások
2022.06.03	Hatodik szankciócsomag
2022.06.03	65 személy és 18 szervezet korlátozása
2022.06.20	A Krím és Szevasztopol elcsatolása miatt alakított tanács egy évvel meghosszabbítja a korlátozó intézkedéseket
2022.07.21	Fenntartás és összehangolás szankcióscsomag elfogadása
2022.07.22	54 személy és 10 szervezet szankcionálása
2022.07.26	Gazdasági szankciók meghosszabbítsa további 6 hónappal
2022.08.04	Viktor és Oleksandr Janukovics elleni intézkedések
2022.09.14	Ukrán territoriális integrációhoz fűződő szankciók meghosszabbítás

2022.10.06	Donyeck, Luhanszk, Zaporizzsja és Kherson legális csatlakozása kapcsán hozott szankciók elfogadása
2022.10.06	30 személlyel és 7 szervezettel bővül az Ukrajna elleni eszkaláció miatt a szankciós lista
2022.10.20	3 személyt és 1 szervezetet szankcionálnak iráni drónok használata miatt
2022.11.28	A korlátozó intézkedések megszegése felkerül az uniós bűncselekmények listájára
2022.12.03	Ár plafont vezetnek be az orosz olajra
2022.12.16	További 141 személyt es 49 szervezetet feketelistáznak
2022.12.16	9. szankcióscsomag elfogadása
2023.01.27	Az agresszió miatt életbe lépett korlátozásokat meghosszabbítják
2023.02.04	Ismét ár plafont vezetnek be az orosz olajra
2023.02.25	10. gazdasági szankció csomag elfogadása
2023.02.25	87 személlyel és 34 szervezettel bővítik a szankcionáltak körét
2023.03.13	Ukrán territoriális integrációhoz fűződő szankciók meghosszabbítása 6 hónappal

Forrás: https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/